

**МИНИСТЕРСТВО ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА
НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА**

**НАЦИОНАЛНА ПРОГРАМА
ЗА РАЗВОЈ НА ОБРАЗОВАНИЕТО
ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
2005 - 2015**

Скопје, 2004

**НАЦИОНАЛНА ПРОГРАМА ЗА РАЗВОЈ НА ОБРАЗОВАНИЕТО
ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
2005 - 2015**

Автори на Националната програма за развој на образованието во Република Македонија 2005-2015 се членовите на Националната експертска група:

д-р Тале Герамитчиоски, претседавач
д-р Зоран Велковски
д-р Зоран Т. Поповски
д-р Емилија Симовска
д-р Џеладин Мурати
д-р Снежана Адамческа
Агим Рушители

м-р Ласте Спасовски
д-р Хасан Јашари
Аспасија Хаџишче
Сузана Киранџинска
м-р Шефкет Зеколи
Љатиф Исмаили
Трајче Ѓорѓијевски

**Издавањето на Националната програма за развој на образованието е овозможено со финансиска помош од
Фондацијата Институт отворено општество - Македонија**

CIP - Каталогизација во публикација
Народна и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски",
Скопје

37.014(497.7)"2005/2015"

НАЦИОНАЛНА програма за развој на образованието во Република Македонија : 2005-2015 /
[изработила национална експертска група, претседавач Тале Герамитчиоски]. - Скопје : Министерство за
образование и наука на Република Македонија, 2005. - 68 стр. ; 24 см

ISBN 9989-2376-0-3

1. Герамитчиоски, Тале

а) Образование - Национална програма - Македонија - 2005-2015

COBISS.MK-ID 59981322

СОДРЖИНА

I. ЦЕЛ НА ПРОГРАМАТА	7
II. ПРЕДИЗВИЦИ	9
III. ВИЗИЈА	15
IV. МИСИЈА	17
V. ВРЕДНОСТИ И ПРИНЦИПИ ВРЗ КОИ СЕ ПОТПИРА НАЦИОНАЛНАТА ПРОГРАМА	19
VI. КЛУЧНИ ПОДРАЧЈА ЗА ИНТЕРВЕНЦИИ	21
1. Образование за сите	21
Развој на образовни можности за сите	21
Децентрализација во образованието	23
Финансирање	28
Подигање на образовното ниво на населението	29
Зголемување на задолжителното образование	33
2. Унапредување на културата на живеење	35
Зајакнување на интелектуалниот раст	35
Промоција на ефективна воспитно-образовна установа	36
Унапредување на наставата и учењето	38
Зајакнување на системот за иницијална обука и професионално усовршување на наставниот и на раководниот кадар	41
Обезбедување и контрола на квалитетот	43
Поврзување на формалното, неформалното и информалното образование	45
Промоција на доживотното учење	45
Образование на возрасни	46
3. Зајакнување на социјалната партиципација	47
Активно граѓанство	47
Создавање услови за доброволни активности	49
Спечување на ексклузијата	50

4. Зголемување на конкурентноста на македонското општество	52
Зајакнување на истражувањето и иновациониот систем	52
Развој на информациско општество	53
Поврзување на образованието и истражувањето со пазарот на трудот	54
5. Унапредување на меѓународната соработка	55
Демократско и одржливо образование	55
Јакнење на високото образование	56
Промоција на културниот идентитет	60
Интеграција во Европската унија	60
Зајакнување на регионалната и европската соработка	61
6. Управување со промените	62
Зајакнување на капацитетите на Министерството за образование и наука	62
Рекомпонирање на централните образовни институции	63

Националната програма е посветена на развивањето и унапредувањето на знаењата и зајакнувањето на културата на живеење на граѓаниите на Република Македонија. Таа настојува да даде полн придонес за остварување на одржлив развој и подобрување на општеството и негово афирмирање како рамноправен и респектабилен член во европското и светското окружување.

Националната програма за развој на образованието помага да се развие ефективен образовен систем кој располага со механизми за подготвка на младите и возрасните за сите предизвици и промени со кои ќе се судраат во утрешната која доаѓа.

Националната програма треба да резултира со образовна архитектура базирана на вредностите соодветни на главните развојни правци карактеристични за современото свет и доволно моќна да придонесе за задоволување на важните и ургентните потреби на општеството, без притоа да се маргинализира обврската за зачувување на националната култура и традиција. Високите стандарди во образованието ќе придонесат за развој на слободата на умови, знаењето, иновациите и креативноста како темели на општеството, неговото развој и добросостојбата на секој негов член.

СОБРАНИЕ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Скопје, 2004

I. ЦЕЛ НА ПРОГРАМАТА

Образованието е фундаментално човеково право. Тоа им пружа на децата, младите и возрасните моќ критички да размислуваат, да прават избор и да си го подобрат животот. Го разбива затворениот круг на сиромаштија и е клучен елемент на економскиот и социјалниот развој.

(ЕФА, УНЕСКО)

Министерството за образование и наука на Република Македонија има општествена одговорност да создаде услови за унапредување на образованието и можности за зголемување на добростоењата на граѓаните. Последиците од активностите што ги презема Министерството се долгорочни и силни и имаат директно влијание врз животот на секој граѓанин. Условите и можностите за превенција и компензација што Министерството ги

создава на планот на образованието и обуката, истражувањето, развојот и афирмацијата на културните вредности се од суштинско значење за животните определби на младите и возрасните.

Националната програма за развој на образованието ги предвидува долгорочните потреби на државата на планот на образованието и покажува спремност која гарантира дека визијата, идеите и вредностите што се во неа содржани ќе бидат реализирани. Стратешката вредност на овој документ за секој граѓанин и учесник во образованието е можноста неговите цели и определби да бидат реализирани.

Програмата ги предвидува идните промени во локалната сфера, промените во Министерството за образование и наука, промените во општеството и промените во меѓународното окружување, продуцирајќи релевантни цели кои треба да се остварат.

Програмата, исто така, е фокусирана на управувањето и водството со развојот. Тоа е неопходно за да се утврдат доминантните развојни трендови во потесното и поширокото окружување и нивното влијание врз развојот и организацијата на мониторингот на излезните решенија. Карактеристиките и ефективноста на организацијата се клучни за напорите кои се преземаат за постигнување на очекуваните цели.

II. ПРЕДИЗВИЦИ

Случувањата од втората половина на 20 век поставија неколку клучни предизвици со кои се судира човештвото на почетокот на 21 век. Развојот на компјутерската технологија и современите системи на информации предизвика револуција во животот на луѓето. Економиите се трансформираа од стандардизираното мануелно производство кон поразновидно и *на-знаење* базирано производство на добра и услуги. Благодареејќи на развојот на комуникациските системи и мобилноста на луѓето настана процесот на културното зближување на народите во светот. Зајакнувањето на интеракциските и соработнички, пред сè, економски односи го забрза процесот на политичка интеграција. Економската, културната, политичката и еколошката глобализација станаа основни детерминанти на развојот на земјите во светот.

Оваа нова планетарна архитектура предизвика иницијативи кои имаат за цел решавање на проблемите на народите во светот. Денес, на највисоко меѓународно ниво, се зборува за: политичките трансформациони и интеграциски процеси; интелектуализацијата на професијата и трудот; високата стапка на невработеност; зголемувањето на сиромаштијата; борбата за човекови права (заштита на децата, обесправените, маргинализираните и дискриминираните групи луѓе); мултикултурализмот; пренаселеноста; проблемите во сферата на социјалната и здравствената заштита; билингвизмот и мултилингвизмот како потреба за меѓусебното зближување и разбирање, проблемите во сферата на заштитата на животната средина; афирмацијата на економската димензија на знаењето и сл.

Економската, политичката, образовната и еколошката глобализација, од една страна, и определбата на Република Македонија за интеграција во европските и светските процеси на соработка, од друга страна, ги предизвикуваат капацитетите на државата, човечки и материјални, како еден од предусловите за постигнување на овие цели. Образовниот систем, истражувањето и иновациите и развојот на добра и знаења базирани на *знам-како* способностите, се манифестираат како составни елементи на таа конкурентност. Националниот и меѓународниот успех на Република Македонија директно е детерминиран од егзистирањето на високи стандарди во образованието,

унапредувањето на истражувањето и засилувањето на креативноста и иновациите, негувањето на специфичностите во културното различие и употребата на современа информациска и комуникациска технологија.

Во идниот период, Република Македонија ќе се соочи со решавање на низа значајни прашања, како што се: зајакнување на економскиот развој, унапредување на компетенциите и процедурите на донесување одлуки, јакнење на меѓуетничката и културната соработка и остварување на целите врзани за политичките и економските интеграциони процеси. Основна цел, во тој случај, ќе биде *зајакнување на конкурентивноста на државата како квалитет кој ќе овозможи оптимално решавање на овие прашања и вклучување на младите и возрасните во образовните и истражувачките процеси на соработка со земјите од Европската унија и останатите земји во светот.*

Активното учество на Република Македонија во глобалните интеграциски процеси подразбира и преземање на одговорност за остварување на глобалните политики во сферата на образованието. Во таа смисла, Министерството за образование и наука ќе ја преземе одговорноста за реализација на целите, принципите и препораките кои се зацртани во меѓународните документи за развој на образованието во Европа и светот. Програмата *Образование за сите* на Унеско, *Милениумските цели* на ОН, *Пактот за стабилност* и *Болоњскиот процес* претставуваат референтна рамка во која се содржат најголемиот дел од целите кои Министерството за образование и наука ќе настојува да ги реализира преку Националната програма за развој на образованието во Република Македонија.

Паралелно со нараснувачката интернационализација на развојот и соработката, Република Македонија, во процесот на своето менување, настојува промените да ги оствари во духот на плурализмот и различноста на вредностите. Нејзините заложби се огледаат во настојувањата да се оствари единственост и транспарентност во делувањето со нагласено негување на духот на заедништвото, демократичноста и квалитетот. За таа цел, се настојува *да се изградат јасни механизми за национална и интернационална соработка, и нова архитектура на вредности* која треба да ги задоволи барањата на развојните процеси и меѓународната соработка, од една страна, и да помогне во решавањето на внатрешните проблеми во државата, од друга страна. Ваквите настојувања треба да резултираат со *остварување на широк простор на понуди кој би осигурал можности за повеќестран избор на секој граѓанин за напредување во кариерата во согласност со неговите животни определувања.*

Во случајот со децата и младите, важно е да се напомене дека ќе им се понуди *образование кое ќе ги негува и унапредува нивните капацитети, ќе ги почитува нивните интереси и склоности и ќе им понуди можности да направат избор и да се реализираат себеси преку воспитно-образовните процеси.*

Промените во возрастната структура на населението во Република Македонија покажуваат дека бројот на живородени деца опаѓа секоја година без оглед на националната припадност. Единствено кај одделни етнички групи (ромската) има позначајно зголемување на бројот на живородени деца. Во наредниот период, бројот на младото население се очекува да се намалува во релација со бројот на возрасното и старото население. Овој тренд силно го детерминира креирањето на образовната политика во државата особено во поглед на мрежата на давателите на образовни услуги и нивната акумулациска моќ, како и специфичностите и карактерот на образовните можности кои треба државата да ги оствари во идниот период. Исто така, невработеноста и намалените можности за работна партиципација на младите влијае врз структурирањето на образовните потреби.

Се очекува еден од клучните предизвици за креаторите на образовната политика и образовниот систем во целост, во наредниот период, да биде *подигањето на нивото на образованието на младите и возрасните*, со посебен акцент на зголемувањето на квалитетот на нивните стручни/работни и социјални компетенции. Објективизацијата на концептот за доживотно учење и обука треба да помогне во воспоставувањето на динамична врска на образованието со пазарот на трудот и општествените промени. Создавањето на услови за континуирано зголемување, промена и освежување на компетенциите на младите и возрасните ќе имплицира подобри стартни позиции при преодот од учење на работа, задржување или промена на работното место и активно учество во процесите на демократското одлучување. Основен предуслов за остварување на оваа цел е *подигање на квалитетот и моќта на давателите на образовни, културни и спортски услуги и градење на механизми за нивно ефективно делување* врз зајакнувањето на капацитетите и унапредувањето на квалитетот на индивидуалните животи и физичкото и менталното здравје и задоволство на младите и возрасните.

Во согласност со долгорочните стратегии за економски развој на државно ниво потребно е да се изградат и поединечни стратегии за економски развој на регионално ниво. Врз основа на тоа ќе се дефинираат и проекциите за развој на кадарот и намалување на невработеноста. Во функција на зголемување на можностите за вработување потребно е паралелно имплементирање на промените во образовната сфера. Во тој случај, вработувањето ќе биде детерминирано не само од стапката на економски раст и понудата на пазарот на трудот, туку и од ефикасноста во остварувањето на образовната политика на регионално ниво. Економскиот и културниот развој на секој регион и државата во целост ќе зависат од статусот на знаењата и стручните квалитети на приоритетната скала на вредности во регионите и државата. Тие треба да го добијат статусот на одлучувачки фактори за успешен економски и културен развој, наспроти непотизмот и партиското фаворизирање. Само на тој начин може да се излезе во пресрет на барањата на глобалната економија и незапирливиот од на информациската технологија и нивното влијание врз структурите на професиите и занимањата и продукцијата на *на-знаења* базирана работа во сите полиња.

Брзиот развој и сè почестата примена на информатичката технологија во сите сфери на човековата манифестација се основните карактеристики на последните децении од нашиот век. Со широки планетарни размери и импликации во сите облици на човековата дејност, развојот на информатичката индустрија, а особено на компјутерската технологија, во голема мерка го актуелизира прашањето за промоција на информатичката писменост како една од клучните компетенции со кои треба да располагаат младите и возрасните.

Република Македонија, во своите развојни планови, треба да зацрта не само воведување на нова информатичка технологија во сите сектори на делување, туку и: *зголемување на кадровскиот информатички потенцијал на земјата; зајакнување на информатичкото образование и обука во сите сектори на делување; функционално оспособување или компјутерско описменување на младите и возрасните за секторите заситени со новата информатичка технологија; унапредување на информатичкото образование во задолжителното и пост-задолжителното образование; и употреба на ИКТ во функција на зголемување на ефикасноста на образовниот систем.* Во таа смисла, познавањето и работата со ИКТ претставува есенцијален дел од компетенциите на младите и возрасните и услов за нивна ефикасна манифестација во сферата на трудот и општествено-политичкиот живот.

Во наредниот период Република Македонија треба да создаде фундаментална стабилност на националната економија. Тоа подразбира остварување на економски раст, зајакнување на компетентноста на јавниот и приватниот сектор, создавање на ефикасна легислатива и механизми за осигурување и ефектуирање на економските процеси. Постигнувањето на овие цели е директно детерминирано од определбата на државата за фаворизирање на образованието и обуката, имплементација на високата технологија и нејзината ефикасна употреба, зголемувањето на ефикасноста на јавниот сектор и практикурање на високи стандарди и вредности. Квалитетот треба да биде основен и препознатлив излез на овие напори. Поради тоа, државата треба да изврши ревизија на системот за финансирање на развојот на човечките ресурси, т.е. увид во постојните и алтернативните извори за финансирање, и да изгради механизми за ефикасна и функционална распределба на средствата за образование и истражување.

Со оглед на перманентното намалување на средствата за образование и истражување од страна на државата, треба да се води сметка за активностите/проектите што ги спроведуваат домашните и меѓународните фондации и организации во сферата на образованието и истражувањето. За да се компензира недостатокот и во функција на ефикасна реализација на програмските определби на државата, неопходно е да се воспостави координација во реализацијата на активностите меѓу државата, од една страна, и невладиниот и меѓународниот сектор, од друга страна. Важно е да се обезбеди висок степен на совпаѓање меѓу активностите на невладините и меѓународните организации со приоритетите кои ги зацртала државата во сферата на образованието. На

тој начин ќе се добие ефикасна искористеност на инвестициите во образованието и компензација на недостигот на средства. Во таа смисла, неопходно е, во наредниот период, да се утврди кои и какви услуги ќе дава јавниот, приватниот и невладиниот сектор и во каква релација ќе бидат тие услуги со стратешките определби на државата.

Прогностички гледано, тешко е да се очекува во иднина да расте финансирањето во јавниот сектор, без оглед на состојбите во националната економија. Со оглед на зголемувањето на побарувачката на средства за финансирање на здравствената грижа, пензионирањето и инвестициските зафати во економската сфера, за очекување е буџетските средства за финансирање на образованието перманентно да се намалуваат. Од аспект на планирање на буџетските средства за финансирање на образованието и детекција на алтернативните извори за финансирање, од исклучителна важност е да се утврди каква економија и услужни дејности ќе бидат развивани во локалните самоуправи. Развојот на земјата во идниот период, а со тоа и развојот на образованието, ќе биде во голема мерка детерминиран од тоа какви односи ќе бидат развиени меѓу централната власт и локалните власти и какви модели и механизми за финансирање ќе бидат изградени.

Социјалното вклучување и учество на младите и возрасните во процесите на одлучување ќе претставува значајно прашање за Република Македонија. Во наредниот период треба да се интензивираат напорите за промоција на сите форми и активности кои имаат за цел афирмација на младите и возрасните во социјалната сфера. Тоа подразбира засилување на волонтерскиот ангажман објективизиран преку промоција на културните и спортските активности и разновидните младински активности. Волонтерските активности треба да овозможат социјална инклузија, да влијаат врз развојот и унапредувањето на граѓанските вредности и да ги оспособуваат младите за успешно уредување и управување со нивните животи. Од аспект на социјалната инклузија и партиципацијата на младите во процесите на одлучување, улогата на образовните установи е голема. Поради тоа, државата и сите субјекти во образованието треба да ги интензивираат напорите за поддршка на проектите кои ги вклучуваат волонтерските активности, од една страна, и образовните установи, од друга страна.

Во функција на социјалната инклузија и партиципација неопходно е засилување на иницијативите кои делуваат во невладиниот сектор, особено оние кои за цел имаат образование и обука и културно издигнување на младото и возрасното население, со посебен акцент на популацијата која е образовно хендикепирана. Ваквите иницијативи се очекува да резултираат со создавање на можности, преку вон-институционални и вон-политички канали на делување, да се формираат и унапредуваат компетенциите на младите и возрасните за поголема партиципација и влијание во процесите на донесување на одлуки на локално и на државно ниво.

Националната програма за развој на образованието треба да овозможи поголема компатибилност на националните стандарди со стандардите на Европската унија и пошироко, развој на демократијата и унапредување на граѓанското општество и развој на современо и интегрирано пазарно стопанство на земјата. Притоа, основен услов за ефикасна реализација на ваквата концепција ќе претставува дополнителниот напор за создавање на клима и култура на управување која ќе го етаблира образованието како значаен фактор и генератор на развојот во сите сфери на општеството и ќе го надмине сфаќањето според кое образованието се третира како потрошувачки сектор. Оттаму, императивно се наметнува потребата од усогласување на напорите на Владата на Република Македонија во целост, а не само Министерството за образование и наука, со локалната самоуправа, невладините организации и другите заинтересирани домашни и меѓународни субјекти.

III. ВИЗИЈА

Република Македонија настојува да биде рамноправен и респектабилен член во европското и светското окружување и тоа е нејзина трајна ориентација. Таа е цврсто решена да чекори по патеките на современо уредување на државата, каде образованието и обуката, културата, науката и иновациите претставуваат клучни фактори за добросостојбата на нејзините граѓани и јакнење на националната економија.

IV. МИСИЈА

Националната програма за развој на образованието има мисија преку развојот на воспитно-образовниот систем да помогне во напорите на Република Македонија за нејзино рамноправно и респектабилно учество во светските, а, пред сè, европските политички и економски интегративни процеси и да создаде услови за превенирање на последиците и ефикасно користење на придобивките од образовната, политичката, културната и економската глобализација.

Ваквата мисија, Националната програма за развој на образованието се труди да ја оствари со помош на утврдена долгорочна ориентираност и ефикасни интервенции во следниве стратешки/ клучни области:

- Образование за сите /обезбедување на образовна рамноправност.
- Унапредување на културата на живеење.
- Зголемување на социјалната партиципација.
- Зголемување на образовната, културната и економската компетентност на македонското општество.
- Засилување и унапредување на меѓународната соработка.
- Управување со промените.

V. ВРЕДНОСТИ И ПРИНЦИПИ ВРЗ КОИ СЕ ПОТПИРА НАЦИОНАЛНАТА ПРОГРАМА

Како дел од Владата на Република Македонија, Министерството за образование и наука е одговорно за развојот на образованието, науката и спортот и меѓународната соработка во овие полиња. Идејната рамка на Министерството е концептот за доживотно учење кој настојува да го оствари преку промоција на образованието, креирањето на поволни услови за создавање и пренесување на знаења, зајакнувањето на компетенциите на младите и возрасните за социјална инклузија и партиципација, поддршка на граѓанските иницијативи, воспоставување на баланс меѓу формалниот и неформалниот сектор и целосна партиципација во процесите на остварување на идејата за добросостојба на секој.

Социјалната, културната, физичката и интелектуалната добросостојба на граѓаните на Република Македонија претставуваат генерални вредности на кои се потпира Националната програма за развој на образованието во Република Македонија. Добросостојбата на граѓаните истовремено значи и добросостојба на државата во целост, и обратно. Во таа смисла, развојот на компетентен, креативен, граѓански ориентиран и етички изграден човечки капитал, сфатен како клучен фактор кој влијае врз социјално-политичкиот и економскиот развој на државата и нејзината меѓународна компетентност, е приоритетна цел на оваа програма.

Националната програма настојува, во духот на современите цивилизациски вредности, како што се: знаењето, демократичноста, правичноста, толеранцијата и хуманоста, да ги креира основните правци на развој на образованието во државата. Притоа, во рамките на зацртаните цели за реализација, се обидува доследно да ги почитува генералните принципи на кои се темели развојот на образованието во Република Македонија, како што се принципите на: квалитет, граѓанска одговорност, поврзаност со пазарот на трудот, економичност, праведност, транспарентност и интегративност.

VI. КЛУЧНИ ПОДРАЧЈА ЗА ИНТЕРВЕНЦИИ

1. ОБРАЗОВАНИЕ ЗА СИТЕ

Република Македонија ќе преземе мерки за гарантирање на еднакви можности во образованието за секој граѓанин без оглед на возраста, полот, способностите, етничката припадност и религиозната определба. Владата и Министерството за образование и наука се одговорни за обезбедување на еднакви услови за пристап до сите облици на образование за секој граѓанин.

Цели:

Развој на образовни можности за сите

Цел на образовната политика на секоја земја е да обезбеди можности за стекнување на соодветно образовно ниво за секого и за сите возрасни групи и да осигура дека истите поседуваат знаења, вештини и ставови кои се во согласност со барањата на општеството и пазарот на трудот. Поради тоа, образованието мора да биде достапно за секој кој живее на тлото на Република Македонија, без оглед на неговата возраст, пол, религиозна определба, етничка припадност, здравствена состојба и социјална и финансиска положба. Исто така, образованието и обуката мора да ги поседуваат сите услови за ефикасност и ефективност за да бидат во состојба на сите да им пружат доволно општо и стручно образование.

Образованието мора да го карактеризира динамички и флексибилно поставена структура која ќе овозможи непречена хоризонтална и вертикална мобилност на учениците, студентите и наставните кадри, да функционира по јасно утврдени механизми кои ќе овозможат негова адаптивност и подготвеност да се излезе во пресрет на променливите потреби на поединците и

општеството во целост. Исто така, образованието мора да ги надмине проблемите и да ги елиминира факторите кои предизвикуваат образовна апстиненција и осипување на корисниците на образовни услуги.

Создавањето на еднакви можности за образование, на тлото на Република Македонија, во идниот период ќе биде условено со балансирање на разликите кои постојат меѓу урбаните и руралните средини, како и меѓу развиените и неразвиените општини. Особено ќе се внимава на разликите кои се манифестираат во сферата на: квалитетот на наставниците, условите за учење, адекватноста на инфраструктурата, расположивоста со соодветен кадар и физичката достапност на образовните установи.

За таа цел, во идниот период ќе се преземат мерки за подобрување на условите за учење и инфраструктурата во руралните средини, зголемување на опфатот на децата од помалку развиените подрачја на сите нивоа на образование, градење на бенефиции при процесот на вработување за наставниот кадар кој би работел во овие средини, зајакнување на системот за професионално усовршување на постојниот наставен кадар и надминување на проблемите со физичката достапност на образовните установи по пат на воведување на служба за транспорт на учениците.

Министерството за образование и наука ќе изгради системски решенија за остварување на еднакви можности и достапност на образованието за децата со посебни потреби. За таа цел, потребно е усогласување на напорите за инклузија на децата со потешкотии во развојот. Тоа подразбира координација на програмските зафати и усогласување на програмската компонента, создавање на услови (инфраструктурни и кадровски) во воспитно-образовните установи и дополнителна обука на постојниот наставен кадар за работа со оваа категорија на деца.

Состојба:

- Во Република Македонија живеат 2 022 547 жители од кои 1 015 377 се од машки (50,20%), а 1 007 170 од женски пол (49,80%).
- Општа карактеристика за движењето на населението во Република Македонија е благото намалување на прирастот на населението. Природната стапка на прирастот на населението која во 1990 година изнесувала 9,70 во 2002 година е намалена на 4,80.
- Во последната декада има појава на намалување на стапката на прираст и на децата. Од 34 608 живородени деца во 1989 година, овој број се намалил на 27 761 деца во 2002 година.
- Населението на возраст со 65 и повеќе години во 1991 година учествувало во вкупното население со 8,15%, додека во 2002 година тоа учествува со 10,57% и се очекува во 2015 година да изнесува близу 14%.

Децентрализација во образованието

Сите досегашни анализи на состојбите во образованието (особено предучилишното, основното и средното) покажаа дека еден од клучните проблеми во оваа сфера е нагласената централизација. Ваквата состојба генерираше голем број на проблеми, како: крута поставеност на системот; маргинализирање на посебностите кои произлегуваат од спецификите на окружувањето / местото каде дејствува образовната установа, особено во поглед на можноста за осовременување на курикулумите; егзистирање на сложени бирократски процедури при донесувањето на одлуки; тромост на системот да се адаптира на динамиката на промените, како во образовната сфера, така и на промените кои произлегуваат од социо-економскиот развој на државата и општините; процедурите за избор на наставен и раководен кадар беа фокусирани во еден центар на моќ - Министерството, што придонесе за доминација на партиски, етнички и лични интереси во спроведување на изборната постапка и маргинализирање на стручноста и квалитетот како изборен критериум; маргинализирање на интересот, но и одговорноста на училиштето, родителите и локалната заедница за ефикасното функционирање; можностите за изработка и спроведување на училишни развојни планови беа лимитирани со сложени бирократски процедури и намалени можности за наоѓање на алтернативни извори на финансирање; централистичката поставеност придонесе за функционирање на неконзистентна и програмски незаснована политика на распределба на финансиските средства која во голема мерка беше раководена од волонтаристички мотиви; процесот на поврзување на образованието и трудот беше попречен со намалените ингеренции на образовните установи самостојно да одлучуваат за остварување на соработка со соодветни локални и национални стопански субјекти, како и со неможноста на стопанските субјекти да имаат поголемо влијание во креирањето на курикулумите во образовните установи, т.е. со неможноста да ги реализираат своите интереси; централистичката поставеност на изборот на учебници резултира со создавање на монополи во нивната изработка, печатење и дистрибуција на државно ниво, со што директно се нарушени основните педагошки принципи за корелација на изворот на учење со специфичностите на консументот и просторот во кој се реализира процесот на учење. Со централистичката поставеност на образовниот систем образовните установи се ставија во позиција да играат улога само на непосредни реализатори на образовната политика со неможност да ја остварат и улогата на непосредни креатори на сопствената дејност.

Состојба:

- Екстремно централизирано образование.
- Преклопување на надлежности.
- Несоодветна училишна мрежа.
- Недоволен опфат.
- Доминација на фактографија.
- Минимална информатизација.
- Амортизирани објекти.
- Хроничен недостиг на финансии.
- Демотивиран наставен кадар.
- Незадоволителни управувачки капацитети во администрацијата и образовните установи.

Во идниот период ќе се преземат мерки да се надминат проблемите кои произлегуваа од преголемата централистичка поставеност на образованието во Република Македонија. Со децентрализацијата во образованието ќе се изврши редистрибуција на одговорноста за главните образовни прашања (подобрувањето на квалитетот на образованието, професионалното унапредување на наставниците, финансирањето) на сите три нивоа на образовниот систем - централното, локалното и училишното. Одговорностите ќе се зголемат на локално и на училишно ниво, за сметка на концентрирањето на одговорностите на централно ниво. Овие прилагодувања ќе содржат:

- реорганизирање на образовната администрација и менаџментот преку нови закони за локалната самоуправа и финансирањето на локалната самоуправа;
- подобрување на менаџментот и управувањето со образованието, вклучувајќи стратешки и концепциски капацитети на централно ниво;
- развивање на поефикасен систем на финансиско планирање, алокации и финансиски менаџмент (подобро пер-капита формула);
- подобрување на менаџментот на локално и на училишно ниво, како и на професионализмот и ефективноста на вработените во училиштата и локалната самоуправа;
- прецизно дефинирање и реструктурирање на улогата и одговорностите на административните институции на сите три нивоа;
- изградување систем на училишна самоуправа и обезбедување обука за училиштен менаџмент на директорите на училиштата;
- евалвирање - искористување на капацитетите на административните институции за мониторирање и проценка на училиштата.¹

Ваквата операционализација на децентрализацијата иницира градење на *јасен став во кој дел од образовната сфера државата ќе ја преземе одговорноста, а во кој дел одговорноста ќе биде препуштена на локалните субјекти*. За ефикасно функционирање на ваквиот став, покрај законската поткрепа на процесот на децентрализација, потребно е да се изградат *индикатори, механизми и инструменти за контрола на квалитетот, како основен критериум кој ќе го детерминира статусот на образовната установа и нејзините бенефиции и одговорности, нормирани на државно ниво*. Државните тела ќе бидат одговорни за екстерната контрола на квалитетот на образовните установи, додека локалните субјекти, пред сè образовните установи и локалните авторитети, ќе бидат одговорни за обезбедување на услови за повисок квалитет во согласност со националните стандарди за квалитет во образованието. Прераспределбата на моќта и одговорноста од државно на локално ниво треба да биде фокусирана на:

¹ *The Education Modernization Project and Strategic Priorities in the Education System, World Bank, 2004*

- пренесување на одговорноста за основање на основните и средните училишта на локалните власти, што подразбира дека тие ќе бидат сопственици на училишниот имот, ќе ги дефинираат годишните финансиски планови на училиштата и ќе ги усвојуваат годишните завршни сметки, ќе влијаат на изборот на училишните директори преку своите претставници во училишните одбори, ќе го назначуваат избраниот кандидат и со текот на времето ќе бидат одговорни за училишната мрежа, што значи дека тие ќе имаат право да отвораат и затвораат училишта;
- пренесување на одговорноста за одржувањето на образовните установи од страна на самата установа и локалните авторитети;
- пренесување на одговорноста за делумно финансирање на образованието од локалните буџети;
- пренесување на одговорноста за перманентен мониторинг и интерна контрола на квалитетот на образовниот процес на образовната установа, родителските совети и локалните авторитети;
- создавање на услови и можности за влез на приватниот капитал во образованието;
- создавање на услови и можности за поголема партиципација во креирањето на локалниот курикулум, од страна на сите заинтересирани училишни и локални субјекти;
- давање на поголема слобода на образовната установа при вработувањето на наставниот, административниот, помошниот и раководниот кадар при што партиципацијата на заинтересираните локални субјекти, пред сè родителите, при овој процес треба да биде задолжителна;
- создавање на можности за почитување на правилата на отворениот пазар при изработката, печатењето и дистрибуцијата на учебниците и учебните помагала;
- пренесување на одговорноста за обуката на наставниот и на раководниот кадар, во услови на широк пазар на образовни услуги кој функционира врз база на акредитирани програми за обука на наставници, директори и стручни соработници.

Оваа надлежност и одговорност локалните власти ќе ја спроведуваат врз основа на изготвен „Прирачник за надлежностите на општините во образовниот сектор согласно постојните законски прописи“.

Во услови на децентрализирано образование, државата треба да ги преземе ингеренциите и одговорноста за:

- легислативата;
- делумното финансирање, врз база на распределбата на средствата за образование од централниот буџет на општините во форма на блок дотации. Ваквото финансирање како осно-

вен критериум ќе ги има: бројот на учениците, состојбата на инфраструктурата, квалитетот на образовната работа утврден преку екстерната контрола и вертикалната мобилност на учениците;

- екстерната контрола на квалитетот на работата на образовната установа;
- спроведувањето на екстерниот дел и контролата на интерниот дел од матурските и завршните испити;
- изработката на стандардите во образованието, т.е. индикаторите за ефективна образовна установа;
- акредитацијата на програмите за обука на наставниот, раководниот и стручниот кадар;
- лиценцирањето на компетенциите, дејноста и звањата на наставниците и директорите;
- утврдувањето на државниот интерес, т.е. утврдувањето на државниот курикулум кој секоја образовна установа мора да го почитува;
- јавното финансирање.

Спроведувањето на процесите на децентрализација не значи само просто распределување на моќта, туку и прераспределба на одговорностите. Тоа значи дека децентрализацијата ќе рефлектира промени и во статусот и улогата на локалните политички и административни центри на моќ. Преземањето на одговорноста во образованието значи и одговорност за неговото финансирање. Финансирањето ќе претставува еден од клучните проблеми кои локалната самоуправа треба во идниот период да ги реши. Со оглед на тенденцијата за слабеење на финансиската партиципација од страна на државата, најголемиот товар во развојот на општините, а со тоа и на образованието, ќе падне на локалните буџети. Во која мера локалните буџети ќе го издржат притисокот на конкурентскиот развој ќе зависи од квалитетот на нивните развојни планови, јакнењето на локалната економија и коректноста во спроведувањето на даночната политика.

Децентрализацијата ќе предизвика одговорноста за работната сила и давателите на услуги постепено да се пренесе од централната на локалната власт. Тоа, пак, ќе предизвика преземање на одговорност и за последиците од (де)балансот меѓу работната сила и локалната работна понуда и можностите за образование кои ќе им стојат на располагање на младите и возрасните. Може да се очекува, во некои случаи, младите и возрасните да имаат сериозни проблеми со можностите за избор во сферата на образованието и вработувањето. Дали таквите проблеми ќе бидат поголеми или помали ќе зависи, пред сè, од моќта на општината и нејзините капацитети да ги задоволи интересите на младите и возрасните кои гравитираат кон неа. Тоа, пак, од друга страна, може да предизвика зголемување на разликите меѓу општините во државата, не само на планот на образовната и работната понуда, туку и на планот на севкупниот економски и културен развој. Во таа смисла, една од приоритетните цели на државата во наредниот период ќе биде *создавање на ефектив-*

на мрежа на даватели на образовни, културни и спортско-рекреативни услуги, како предуслов за развојот на општините во државата и успешна децентрализација во образованието. Меѓутоа, развојот на општините не зависи само од зајакнувањето на нивните институционални капацитети, туку и од унапредувањето и ефикасното користење на резултатите од истражувањата и иновациите, квалитетот на соработката меѓу образованието и стопанството, употребата на информациско-комуникациската технологија, расположивите ресурси и квалитетот на човечките капацитети.

За поефикасно воспоставување на балансот во развојот на локално ниво мора да се зајакне воведувањето и практикувањето на информациската и комуникациската технологија. Без имплементација и употреба на ИКТ невозможно е да се очекува добро функционирање на образовните, истражувачките, културните и забавните институции, а оттаму, тешко е да се очекуваат задоволителни резултати и во развојот на општините. Во идниот период треба да се преземат активности за промоција на важноста на ИКТ не само за образованието, туку и за севкупниот развој на општините и државата во целост. Со оглед дека образовната партиципација е во корелација со развиеноста на општината, потребно е да се ревидира и унапреди соработката меѓу стопанството и образованието, обемот, квалитетот и искористеноста на информациите и комуникациската технологија.

Во идниот период мора да се унапреди улогата на образовните установи во развојот на општините. Во таа смисла, потребно е образовните установи да ги засилат своите активности за поголемо и поефикасно влијание во своето потесно и пошироко социјално окружување. Тие мора да се трансформираат себеси во дежурни субјекти кои постојано ќе укажуваат на слабостите и ќе ги провоцираат промените во своето окружување. Целта е да се воспостави активна соработка на сите локални субјекти преку: перманентно воочување и елиминирање на слабостите и негативните влијанија, детекција и анализа на факторите на успешност, развој на меѓународна соработка и перманентно настојување за подигнување на атрактивноста и угледот на општината.

Во идниот период е потребно да се обезбеди пристап секому до широк круг на висококвалитетни даватели на образовни услуги во секој дел од земјата. Секој поединец треба да има можност за сопствено докажување и реализирање. Образовните, спортските и младинските институции треба да бидат отворени и секому достапни. Притоа, важно е да се загарантира/обезбеди статусот и да се зајакне позицијата на јавните библиотеки, центрите за образование на деца и млади и институциите за образование на возрасните, да се инвестира во развојот на јавните културни институции, да се поддржуваат иницијативите за образовни и културни манифестации и да се промовира соработката и поврзувањето.

Пристапот до јавните образовни, културни и спортски институции ќе биде осигуран преку прецизно утврдени механизми и инструменти на соработка на локално и на национално ниво. Во која мера пристапот ќе биде осигуран зависи и од доследноста на локалните авторитети во спрове-

дувањето на нивната обврска за зачувување и осовременување на образовната, спортската и културната институционална мрежа и доследното исполнување на одговорноста од страна на државата за подготвувањето и спроведувањето на легислативата и системот на финансирање. Коректноста и издржаноста на легислативата се од исклучително значење затоа што таа ги гарантира принципите на еднаквост додека ефикасноста на локалната и националната економија го одредува нивото на јавниот придонес. Доколку овие два услови се исполнат, тогаш ќе се создадат услови и можности за отворен пристап до давателите на јавни услуги и непречено водење и охрабрување на учениците/студентите за правење на избор, комплетирање на нивното образование и стекнување на квалификации.

Голем предизвик за образовниот систем, во блиска иднина, ќе биде создавањето на широк пазар на даватели на образовни услуги за возрасни лица. Перманентното задоволување на барањата кои произлегуваат од сферата на трудот и општествениот живот налага јасно позиционирање, т.е. донесување на легислатива за образование на возрасните и поддржување на иницијативите за реализација на програми за образование на возрасните.

Финансирање

Инвестирањето во образованието, обуката, науката и истражувањето се секогаш исплатливи инвестиции и најсилни чинители на националната компетентност и конкурентност, а со тоа и основни фактори на одржливиот развој на земјата. Тоа, пак, претпоставува обезбедено финансирање на Министерството за образование и наука и соодветна буџетска поддршка.

Ако се знае дека овој сектор скоро исклучиво се финансира со јавни средства, одговорноста за овие инвестиции лежи недвосмислено во јавниот сектор. Со оглед дека се очекува дополнителен притисок за одвојување на средства за образование и обука на возрасните и јавното истражување, потребата од ревизија и зголемување на буџетот на Министерството за образование и наука, како и изнаоѓање на алтернативни извори за финансирање, ќе претставува неминовност во идниот период.

Состојба:

- За 2003 година буџетот за образование како процент од БДП изнесува 3,49%.
- За периодот 1996 - 2003 год. буџетот за образование како % од БДП бележи намалување за 0,77%.
- Од вкупниот буџет за образование, за основно образование се издвоени - 59,15%, за средно - 22,66%, за високо - 12,46%, за ученички стандард - 1,92% и за студентски стандард - 3,81%.
- Од средствата кои училиштата ги добиваат близу 80% одат на плати, додека во високото образование тој процент изнесува преку 90%.

(Извор: Министерство за финансии, 2004)

Министерството за образование и наука ќе се обиде со помош на внесување на поголема координираност во имплементацијата на активностите, намалување на непотребните расходи, соработка со локалните авторитети, соработка со меѓународните фондации и институции и усогласување на заедничките акции, соработка со невладиниот сектор, и потпирајќи се на домашните експертски капацитети, да обезбеди поголем прилив на финансии во образованието и покоректна распределба на средствата.

Особено ќе биде важно да се дефинира јасен систем за финансирање во услови на децентрализација на образованието. И покрај тоа што е поскапо финансирањето на образованието во руралните подрачја кои се слабо населени, тоа не треба да претставува причина за компромитација на квалитетот на образованието и обуката и ускратување на природното право на образование на секој. Во таа насока, распределбата на средствата ќе се одвива ефективно, профитабилно и праведно и во согласност со приоритетите на државата, водејќи притоа сметка за реалната финансиска моќ на општините и населението, особено маргиналните групи на население, утврдена преку објективни критериуми. Во оваа смисла, потребно е да се зајакне увидот во остварувањето на даночната и социјалната политика и почитувањето на законите во економскиот сектор за секоја општина посебно. Тоа подразбира напуштање на линеарниот начин на распределба на средствата и спроведување на систем за финансирање кој ќе го стимулира квалитетот и ќе ја обесхрабри некавалитетната работа и манипулациите во образовните установи. Притоа, распределбата на финансиските средства мора да ја почитува логиката на предност на државните приоритети.

Делумното финансирање ќе се одвива врз база на распределба на средствата за образование од централниот буџет на општините во форма на блок дотации. Ваквото финансирање како основен критериум ќе ги има: бројот на учениците, состојбата на инфраструктурата, квалитетот на образовната работа утврден преку екстерната контрола и вертикалната мобилност на учениците.

Подигање на образовното ниво на населението

Еден од клучните предизвици во идниот период ќе биде *подигањето на нивото на образованието на сите млади и возрасни*, со посебен акцент на зголемувањето на квалитетот на нивните стручни/работни и социјални компетенции.

Анализите на образовната структура на населението во Република Македонија покажуваат дека од вкупниот број на лица над 15-годишна возраст, близу половината (49,39%) се лица кои не поседуваат или поседуваат ниско ниво на образование (неписмени, со незавршено основно и со основно образование).

Ако на оваа група им се додадат лицата со завршено 3 или 4-годишно образование тогаш состојбата со образовната структура на населението во Република Македонија е алармантна и воопшто не нуди оптимизам за идниот економски и социјален развој на државата. Во услови на перманентна модернизација на техничко-технолошката основа на трудот, ваквата состојба во содејство со намалената економска моќ на државата претставува вистински генератор за зголемување на бројот на невработените и слаб економски раст на државата.

Население - школска подготовка	ВКУПНО	%
ВКУПНО	1579500	100
без образование	60 700	3,85
незавршено основно образование	170 200	10,77
основно образование	549 200	34,77
тригодишно средно образование	168 000	10,64
четиригодишно средно образование	465 100	29,45
вишо образование	51 200	3,24
високо образование	114 900	7,28

Извор: Стат. годишник 2004

Најголемиот број на невработени лица во Македонија се токму оние кои имаат ниско ниво на образование. Ако на ова се додаде и економски неактивното население, во кое 62,05% се од женски пол, и од кое 67,57% поседува образовно ниво до завршено основно образование, тогаш состојбата станува уште полоша. Од друга страна, заложбата на државата за интензивирање на инклузијата и партиципација на населението во процесите на одлучување и влијание на локално и на национално ниво, во услови на голем број образовно хендикепирано население, станува повеќе декларација отколку реална можност за нејзина реализација.

Невработени - школска подготовка	ВКУПНО	%
ВКУПНО	315 900	100
без образование	3 700	1,17
незавршено основно образование	16 700	5,29
основно образование	112 600	35,64
тригодишно средно образование	49 100	15,54
четиригодишно средно образование	108 400	34,31
вишо образование	7 700	2,44
високо образование	17 700	5,61

Извор: Стат. годишник 2004

Причини за лошата состојба со образовната структура на населението има повеќе, но како најдоминантни се издвојуваат: незадоволителниот опфат на ученици/студенти, осипувањето на учениците во основното и во средното образование, доминацијата на традиционалните вредности кои го маргинализираат значењето на образованието изразена кај некои етнички групи, нивото на технолошкиот развој во стопанството кое сè уште толерира работници со пониско образовно ниво, намалената финансиска моќ на населението, слабиот образовен опфат на маргиналните групи и сл.

Во идниот период Министерството за образование и наука ќе преземе мерки за елиминирање на осипувањето и намалување на бројот на децата кои се надвор од институциите за образование.

Вкупното осипување во основното и во средното образование изнесува 18,32%, што значи дека секоја година бројот на лицата кои имаат ниско образовно ниво перманентно се зголемува. Ако се разгледа вертикалната проодност на учениците во основното и во средното образование, на

генерациско ниво, тогаш показателите стануваат уште полоши. Ова јасно укажува дека проблемот со перманентната продукција на популација со ниско и, од аспект на потребите на современиот труд и социјалната инклузија, незадоволително ниво на образование, мора итно да се надмине. Поради тоа, овој проблем треба да влезе во приоритетната листа на интервенции во образованието во наредниот период. Тоа подразбира зголемување на ефективност и квалитетот на образовните установи и градење на механизми за детекција на децата кои се надвор од институциите на системот и нивно вклучување или повторно мобилизирање.

Во наредниот период неопходно е активностита да се фокусираат во реализацијата на две глобални цели:

- подигање на образовното ниво на младите и возрасните кои се надвор од образовниот систем и зајакнување на нивните стручни и социјални компетенции;
- елиминирање на можноста од создавање на нови генерации на образовно хендикепирани лица.

Првата цел укажува на потребата од спроведување на активности насочени кон: *подигање на свесноста кај младото и кај возрасното население за значењето на образованието, активно вклучување на формалниот и неформалниот сектор во акциите за подигање на образовното ниво и компетенциите на населението, нудење на финансиски олеснувања за сите оние кои ќе се вклучат во акцијата, активирање на постоечките и изнаоѓање на алтернативни форми за финансирање на програми кои имаат за цел образование и обука на невработеното население.*

Втората цел подразбира преземање мерки за елиминирање на сите пречки кои го прават образованието недостапно или предизвикуваат напуштање од страна на учениците/студентите.

Една од превентивните мерки која треба да се примени е *засилување на опфатот на децата од предучилишна возраст*. Нискиот процент на опфат покажува дека голем број деца поседуваат

Состојба - осипување на учениците:

- Годишно осипувањето во основното образование изнесува 1,42%.
- Годишно прекинување на школувањето во основното образование - 0,29%.
- Најголемо осипување има на преодот од основно во средно образование - 16,65%.
- Годишното осипување во средното образование изнесува 2,84%.
- Годишното прекинување на школувањето во средното образование изнесува 0,88%.
- Најмало осипување во текот на образованието има кај македонската етничка група, а најголемо кај ромската.
- Само 88,47% од генерацијата која се запишала во 1997/98 година успеала да го заврши основното образование во предвидениот рок.
- Состојбата во средното образование е слична на онаа во основното. Генерацијата што завршила во 2002/03 година претставува 89,24% од учениците кои запишале средно образование пред 4 години, но само 69,03% од генерацијата која запишала прва година во основно образование пред 12 години.

(Извор: ДЗС, 2002/04)

слаба подготвеност за вклучување во редовниот школски систем. Ако се почитуваат резултатите од анализите на успехот на учениците може да се констатира дека оние деца кои биле вклучени во обличите на предучилишно воспитание имаат подобри резултати во понатамошното образование и не се осипуваат, т.е. не го напуштаат школувањето. Оваа мерка е особено значајна за ефикасната подготовка на децата - припадници на малцинските етнички групи, кои се најмалку опфатени со предучилишните облици на воспитание, а истовремено доминантно го исполнуваат бројот на оние деца кои се осипуваат или го напуштаат школувањето.

Состојба - опфат:

- Бруто опфат на деца во предучилишното воспитание - 18,67%.
- Опфатот во прва година пред поаѓање во основно училиште - 83,23%.
- Бруто опфат во основно образование - 97,1%.
- Бруто опфат во средно образование - 69,5%
- Бројот на студенти на 100000 жители изнесува 2 212.

(Извор: ДЗС, 2002)

Паралелно со напорите за зголемување на опфатот, Министерството за образование и наука ќе преземе мерки за интегрирање на предучилишното воспитание во својот сектор. Во идниот период, во соработка со Министерството за труд и социјална политика, ќе се преземат активности за зајакнување на квалитетот на предучилишните установи и зголемување на нивната атрактивност. Во тие напори ќе се води сметка за имплементацијата на добрите примери/моделите од практиката, кои во изминатиот период покажаа добри резултати, без оглед дали произлегуваат од формалното или неформалното подрачје на интервенции. Раниот детски развој ќе претставува еден од приоритетите на Министерството за образование и наука. Помошта на невладиниот сектор во реализацијата на оваа цел ќе биде драгоцена.

Во наредниот период важно ќе биде да се зголеми опфатот на млади и возрасни во високото образование. Со 2 212 студенти на 100 000 жители, Република Македонија се наоѓа на самото дно меѓу земјите во Европа. Во периодот до 2015 година, Министерството за образование и наука ќе преземе мерки за зголемување на опфатот во високото образование и достигнување на бројката од 3 500 студенти на 100 000 жители, за да може да го постигне минимумот кој го имаат развиените европски земји.

Во таа насока, ќе се преземат иницијативи за зголемување на атрактивноста и ефикасноста на високото образование; ќе се збогати капацитетот на универзитетската мрежа во државата; ќе се поддржи приватната иницијатива во високото образование; ќе се комплетира законската регулатива и ќе се дефинираат нормативите и стандардите за отворање на високообразовна установа; ќе се стимулира меѓународната соработка и мобилноста на студентите и наставниците на национално и интернационално ниво. Посебно внимание ќе се обрне на осовременувањето на образовни-

от процес во високото образование и примената на ИКТ во наставата. Во соработка со универзитетите во државата, ќе се стимулираат образовните, културните и спортските активности. Примарна одговорност и главна цел на Министерството за образование и наука во наредниот период ќе биде поддршката, поттикнувањето и олеснувањето на имплементацијата на принципите и препораките произлезени од Болоњскиот процес во високото образование во Република Македонија.

Во идниот период ќе се настојува, со системски мерки, да се извршат промени во структурата на основното и средното образование и да се надминат причините за осипување на младите. Тоа подразбира системска интервенција која, пред сè, го зафаќа прашањето на траењето на задолжителното образование.

Зголемување на задолжителното образование

Глобализациските процеси и забрзаната динамика на промени, т.е. осовременувањето на трудот и работењето предизвикуваат нагласени тенденции за зголемување на образовното ниво на народите во светот. Одговорноста на државите на планот на образовниот опфат на населението станува сè поголема. Општ тренд во светот е должината на задолжителното образование, како најизразена форма на одговорност на државата, постојано да се зголемува. Ако во минатото горниот лимит на задолжителното образование беше поставен на крајот на елементарното и пониското ниво на средно образование, денес тој сè повеќе се поставува во повисоките степени и во потполност го зафаќа средното образование. Се смета дека средното образование е оној долен лимит на образованост и квалификуваност што секој граѓанин треба да го поседува за да може активно да се вклучи во општествениот и работниот живот. Поради тоа, во поразвиените земји во светот, задолжителното образование може да се сретне со 9, 10, 12, па и повеќегодишно траење. Времетраењето и структурата на задолжителното образование во голема мерка зависи од економската моќ на државата, карактерот на домашните проблеми и визијата на образовната политика.

Состојба:

- Во Република Македонија задолжителното образование се поклопува со основното образование и трае 8 години.
- Тоа е поделено на два циклуси: одделенска и предметна настава со траење од по 4 години.
- Постои дисконтинуитет во програмската структура.
- Постои големо програмско поклопување меѓу предметната настава и средното образование.
- Со завршување на задолжителното образование учениците не стекнуваат работни квалификации.

Покрај наведените глобални тенденции, како причини за зголемување на времетраењето на задолжителното образование во Република Македонија може да се наведат следниве: лошата образовна структура на населението; малиот опфат и високиот процент на осипување на учениците во редовните степени на образование; и потребата од зајакнување на компетенциите за работна и социјална инклузија на населението. Се чини дека најголем проблем е опфатот на учениците во годината пред поаѓање на училиште (голем број деца го започнуваат школувањето со ниски стартни знаења и способности што подоцна се рефлектира со слаб успех, осипување или апстинирање од понатамошно образование) и преминот од основно во средно образование, т.е. намалениот опфат на учениците за 16,65%. Оваа појава предизвикува перманентен притисок на пазарот на трудот од лица кои поседуваат само основно образование и се без каква било квалификациска подготовка. Оваа структура доминантно влијае врз зголемувањето на бројот на невработените.

Во идниот период ќе се преземат активности да се зголеми времетраењето на задолжителното образование и во Република Македонија. За таа цел, Министерството за образование и наука ќе воведо 9-годишно задолжително образование.² Зголемувањето ќе се изврши на тој начин што годината пред поаѓање на училиште ќе влезе во системот на задолжителното образование. Структурно, тоа значи дека забавиштето и големата група од градинките ќе станат задолжителни за сите деца.

Со зголемувањето на задолжителното образование се очекува:

- досегашните 83,23% опфат во годината пред поаѓање на училиште да се зголемат на 100% опфат;
- да се подобри образовната структура на населението;
- да се зајакне базичното образование;

Задолжително образование (2000)	
Земја	Години
Холандија	13
Белгија	13
Германија	13
В. Британија	12
Молдавија	11
Франција	11
Норвешка	11
Малта	11
Шпанија	11
Шведска	10
Чешка	10
Словачка	10
Ирска	10
Финска	10
Луксембург	10
Унгарија	10
Данска	10
Швајцарија	9
Естонија	9
Полска	9
Португалија	9
Австрија	9
Латвија	9
Италија	9
Словенија	9

Извор: ЕуроСтат 2003

² Во својата работа Експертската група ја разгледуваше и можноста за воведување на 10-годишно задолжително образование. Сите показатели покажуваа дека овој модел е посоодветен и може да биде поефикасно решение за проблемите со кои се соочува образованието во Република Македонија. Меѓутоа, за разлика од 9-годишното задолжително образование, овој модел е поскап и бара поголеми инвестиции, особено во сферата на инфраструктурата, наставниот кадар и опремувањето на училиштата. Беше донесен заклучок, идејата за 10-годишно задолжително образование да не се отфрла, туку да биде предмет на расправа во оној момент кога условите за нејзина имплементација ќе созреат.

- да се зголемат можностите за професионална ориентација;
- да се олесни и ефектуира преминот во средно образование;
- да се оствари програмска сукцесивност;
- подобро да се искористат образовните капацитети во руралните средини.

Каков систем на деветгодишно задолжително образование ќе се примени, т.е. дали ќе се примени модел 3+3+3; 5+4, 4+5 или 6+3, ќе зависи од постојната состојба во образованието во земјата (расположивите материјални и човечки ресурси) и карактерот на проблемите кои се очекува да се надминат. Начинот на имплементација на овој модел на задолжително образование ќе биде утврден со дополнителни одлуки на МОН.

2. УНАПРЕДУВАЊЕ НА КУЛТУРАТА НА ЖИВЕЕЊЕ

За образованието кое негува култура на живеење и развива знам-како способности, културата и спортот претставуваат есенцијални фактори кои го детерминираат/развијаат самостојното учење, управувањето со животот, самореализацијата и саморазвојот, а со тоа и интелектуалната и физичката добросостојба на граѓаните на Република Македонија. Перманентните промени во потесното и поширокото социјално окружување го промовираат концептот за доживотното учење и саморазвојот на младите и на возрасните.

Цели:

Зајакнување на интелектуалниот раст

Најголемата одговорност за зајакнување на интелектуалниот раст лежи на образованието и обуката, културните и спортските активности. Интензивирањето на активностите во овие полиња на човечкиот развој дава гаранција дека индивидуата ќе биде успешно подготвена за активен работен живот и социјално влијание и партиципација. Индивидуата збогатена со знаења и вештини од областа на работната култура и културата на живеење располага со способности за перманентна анализа на потесното и поширокото социјално окружување, релевантно и реално сопствено ситуирање во него и спремност за активна партиципација и придонес во развојот на земјата.

Училиштето, преку своите активности и образовни содржини, нуди стекнување на знаења и вештини за понатамошно управување со сопствениот живот и можности за индивидуален развој. Културните, спортските и уметничките активности нудат можност за запознавање и прифаќање на различните вредности кои дополнително го зајакнуваат и збогатуваат индивидуалниот развој и социјалната инклузија. Во таа смисла, во идниот период од исклучително значење е да се поддржат и помогнат иницијативите за организација на образовни, иновативни, културни, спортски и уметнички активности за младите и за возрасните.

Промоција на ефективна воспитно-образовна установа

Република Македонија е цврсто определена да ги следи препораките за креирање на свет по мерка на детето. Правото на образование е највисокото право кое Министерството за образование и наука и државата во целост има обврска да го почитува и обезбеди.

Во идниот период треба да се преземат мерки кои ќе овозможат: оживотворување на заложбите и на обврските кои произлегуваат од националните и меѓународните документи, и понатамошно развивање на квалитетот и релевантноста на образованието преку: (а) усвојување на стандарди на Училиште пријател на децата и младите, кои го дефинираат основното и средното училиште како сигурно и безбедно, стимулативно и поттикнувачко окружување, кое пружа квалитетна настава и трајни и релевантни знаења, ставови и вештини; (б) зајакнување на присуството на знаења, вештини и ставови за стекнување на култура на живеење од страна на децата и младите, во основното и во средното образование.

Културата на живеење претставува процес на градење на квалитетен живот преку осознаени лични и колективни искуства, потреби и интереси на поединецот и активен однос кон животните вредности. Во тој контекст, основните и средните училишта имаат обврска на децата и младите да им овозможат развивање и поттикнување на животни стилови, кои соодвет-

Состојба:

- Процесот на транзиција во голема мера неповолно се одрази врз образованието.
- Средствата за образование перманентно се намалуваат.
- Сè понагласени се негативните ефекти на процесот на транзиција врз вредностите и нормите на однесување во поширокото окружување што, за жал, се одразува и врз вредностите, ставовите, однесувањето и навиките на учениците.
- Самите деца, родителите и наставниците сè почесто се судруваат со најразлични форми на насилство, па дури и криминал, околу и во училиштата, зголемување на стапката на консумирање алкохол и психотропни супстанции.
- Во вакви услови, најголемиот број деца можат да се третираат како деца под ризик.

ствуваат на нивните индивидуални потреби и интереси, како животни вредности и цивилизациски придобивки.

Министерството за образование и наука во соработка со локалните авторитети ќе развие механизми за мониторирање на состојбата со децата во и надвор од системот на образованието и активно учество на сите релевантни субјекти во детекцијата и мобилизацијата на децата кои никогаш не се запишале или кои го напуштиле образованието.

Градењето на ефективно училиште претставува сведување на севкупната работа под еден критериум - квалитетот. Тоа подразбира градење на индикатори на успешност и ефикасност на установата во целост. Овие индикатори треба да ги зафатат клучните полиња, како што се: училишната инфраструктура, наставата, наставниците, управувањето и соработката со локалната заедница. Истите индикатори ќе служат и за интерна и екстерна контрола на квалитетот во работењето на образовната установа.

Ефективното училиште: ги практикува, промовира и помага да се мониторираат правата и добросостојбата на СИТЕ деца во заедницата; активно ги бара и пронаоѓа децата кои се надвор од образовниот систем и им помага да се запишат на училиште, и истото редовно да го посетуваат; сензитивно е по однос на полот и промовира рамноправност во опфатот и постигањата на девојчињата и момчињата; го има во фокусот детето - поттикнува учество на децата и активното учење и става приоритет на потребите на децата; отворено е за соработка - ги обединува сите позитивни постигања од проектите што се спроведуваат во Република Македонија; флексибилно е и ги почитува разликите - се прилагодува на различните услови и потреби на децата (полови, културни, социјални, во поглед на способностите); ги промовира усвојувањето и развивањето на вештините за живот (решавање проблеми, критичко мислење, креативност).

Очекувањата од промовирањето на ефективното училиште се големи и тие се огледаат, пред сè, во:

- обезбедувањето на високи постигања и успех;
- подобрувањето на здравјето и добросостојбата на децата;
- зголемувањето на опфатот во школувањето и стапката на неговото завршување;
- подигањето на моралот и мотивацијата на наставниците;
- гарантирањето на безбедна и заштитничка околина за децата;
- осигурувањето на поддршка од локалната заедница;
- охрабрувањето на социјалната инклузија и партиципација.

Унапредување на наставата и учењето

Анализата на наставата и учењето говори за низа недоследности кои ги попречуваат напорите за модернизација или ги успоруваат иницијативите за нивно иновирање и се карактеристични за сите образовни потсистеми. Поставеноста на наставните планови и програми во најголема мера го фаворизира енциклопедизмот и фактографијата, знаењето наспроти умењето.

Наставниците се фокусирани врз целите и задачите на програмите, т.е. нивното внимание е концентрирано врз реализацијата на однапред дадените содржини кои се трансформираат во цели и задачи. Значи, наставникот е свртен кон програмата и нејзината содржина, а не кон ученикот/студентот. Неговото внимание е концентрирано на тоа како да ја реализира наставната единица, а не кон тоа како наставната единица влијае врз учениците/студентите, какви ефекти предизвикува кај нив на планот на усвојувањето на знаењата, развивањето на вештините и изградувањето на ставовите, како учениците/студентите ги стекнуваат тие нови знаења и вештини, кои активности ги преземаат при нивното усвојување и сл. Најмало внимание се посветува на тоа како учениците/студентите ги применуваат стекнатите знаења, вештини и ставови во вистинските животни ситуации.

Досегашните интервенции попатно или недоволно ги осмислуваа преобразбите во наставата и учењето. Како процеси на реализација тие останаа речиси неизменети: доминација на предавачки стил во работата со учениците/студентите, негување и поттикнување на меморирањето наместо учењето со разбирање и/или учењето по пат на решавање на проблеми, послушност наместо критичност, пасивност наместо креативност и активност, фронтална работа наместо интеракција, недоволна употреба на современи наставни средства, недоволна употреба на информациските системи и сл.

Системот на вреднување на работата на наставниците и учениците/студентите има најголема вина

Состојба:

- Доминанција на традиционалните приоди во наставниот процес.
- Фаворизирање на фактографијата и енциклопедизмот во знаењата.
- Доминанција на поучувачките стратегии.
- Доминанција на сумативното оценување, наместо континуираното и развојно-аналитичко следење на напредувањето на учениците.
- Отсуство на целно ориентирана настава.
- Пасивен статус и положба на ученикот во наставата.
- Недостаток на стандарди за ефективно училиште и квалитетна настава.
- Отсуство на глобална стратегија за евалвација на ефектите од проектните процеси во основното образование.
- Недоволна одржливост на иновациите.
- Недоволна технолошка поддршка на наставата, како и недоволна искористеност на ИКТ во процесите на настава и учење.
- Невоедначени услови за учење.

за ваквата ситуација. Наставникот и неговата работа се вреднуваат само врз основа на реализираната програма, и тоа нормативно, без притоа да се води сметка дали тој успеал да ги реализира целите и предизвикал одредени промени кај учениците/студентите, т.е. без да се води сметка колку секој од нив стекнал знаења и вештини и какви ефекти тие знаења и вештини предизвикале кај него. Успешноста на наставникот се мери со постигнувањата на учениците/студентите. Всушност, системот на оценување води сметка единствено за умешноста и способноста на учениците/студентите да ги „пресликаат“ содржините од програмата и е доминатно зависен од слободната процена на наставникот.

Ваквиот пристап предизвикува состојба во која недоволно се следи, проверува и оценува оспособеноста на учениците/студентите за примена на усвоените знаења во нови ситуации, особено во вистинските животни ситуации. Ретко се проверуваат и оценуваат способностите, интересите, ставовите, убедувањата и другите карактеристики на личноста на ученикот/студентот. На тој начин, целокупното оценување на ученичките/ студентските постигања се сведува само на реализација на материјалната задача на наставата, а се запоставува функционалната и воспитната.

Во наредниот период, Министерството за образование и наука ќе преземе мерки за *ревизија на наставните планови и програми и ќе настојува во нив да биде имплементирана Концепцијата на образовни излези (Learning Outcomes) базирана на стандарди на компетенции, од една страна, и ќе настојува да го поддржи и промовира осовременувањето на наставата и учењето, од друга страна.* Тоа подразбира:

- ревидирање на наставните програми во зависност од научните дисциплини и наставните подрачја;
- дизајнирање на целно ориентиран наставни програми;
- јасна диференцијација на општите знаења, специфичните знаења и информациите;
- прецизирање на компетенциите и вештините кои се очекува ученикот/студентот да ги усвои во рамките на наставната програма. Притоа, мора да се води сметка да се исфрлат сите непотребни повторувања и информации кои дополнително ги оптоваруваат наставникот и учениците/студентите;
- остварување на колаборативност и сукцесивност меѓу сите наставни програми;
- градење на соодветен систем на оценување, со јасно прецизирани начини и средства за оценување;
- дефинирање на специфичните активности кои ќе се користат за евидентирање на нивоата на ученичките/студентските постигнувања;
- воведување на систем на контрола на квалитетот во наставата и учењето;

- поставување на образовниот процес врз принципите на интерактивната настава, со доминација на креативното учење, критичкото размислување, решавањето на проблемите и примената на современа образовна технологија;
- внесување на знаења потребни за практиката и секојдневниот живот.
Вака поставениот концепт ќе овозможи:
 - ефективен процес на дефинирање на постојните курикулуми и дизајнирање на соодветното оценување;
 - перманентен и систематски процес на редизајнирање на курикулумите во зависност од дефинираните стратегии и моменталните потреби;
 - поставување на такви основи кои ќе овозможат курикуларен и инструкционален премин од предавање кон учење (т.е. акцентот во наставата помалку да се става на наставникот и неговото предавање, т.е. „покривање на материјалот“, а сè повеќе да се практикува учењето на содржината и вештините од страна на учениците/студентите);
 - урамнотежување и сукцесивност меѓу програмите;
 - воспоставување значајни врски меѓу програмите со оптимално зајакнување на содржините и вештините во повеќе од еден предмет, избегнувајќи ги притоа непотребната одвишност и повторувањето;
 - комплексен приод во процесот на учење на учениците/студентите;
 - примена на современи техники на настава и учење од страна на наставниците;
 - ефикасна подготвеност на учениците/студентите за квалитетен живот и стекнати способности и навики за доживотно образование;
 - можности за развивање на способностите за самостојно творечко и критичко мислење и расудување кај учениците/студентите;
 - поголем степен на вклучување на децата, младите и возрасните во образованието и поголем степен на проодност и завршување на образованието.

Зајакнување на системот за иницијална обука и професионално усовршување на наставниот и на раководниот кадар

Потребата од задоволување на стандардите за компатибилност, современост и ефикасност на образовната практика го актуелизира прашањето за научно осмислен и глобален приод во таа сфера. Подигањето на квалитетот на работата, особено квалитетот на наставниот процес, императивно ги поставува новите насоки во кои треба да се движи креирањето на образовната политика во нашата земја. Во таа смисла, сите педагошки кадри, а особено наставничките, се наоѓаат во центарот на современите настојувања за подобрување на квалитетот и подигање на ефикасноста на педагошката работа. Притоа, барањата кои произлегуваат од местото и улогата на наставникот на преден план ја истакнуваат неговата квалификуваност, т.е. оспособеност за почитување, познавање и аплицирање на современите сознанија од сферата на воспитно-образовната теорија и практика.

Со оглед на фактот дека формалното сертификатно образование тешко може да ја следи динамиката на новите потреби и промени, како и со оглед на брзото застарување на сознанијата (стекнати за време на формалното школување) очигледна е потребата од нова архитектура на системот за иницијална обука и системот за професионално усовршување на наставниците. Во таа смисла, се очекува квалитетот и успешноста во работата на наставниците сè помалку да претставува одраз на нивната сертификатна квалификација, а сè повеќе да биде продукт на нивната вистинска оспособеност, т.е. квалификуваност и подготвеност за перманентна образовна мобилност.

Задоволувањето на потребите за: зголемување на квалитетот на наставниците и остварување на нивната континуирана образовна мобилност, создавање на услови за втора шанса на невработените наставници чии способности и знаења со оглед на работната пауза во голема мерка се редуцирани, и нивелацијата на сертификатната, персоналната и работната

Состојба:

- Во Република Македонија не постои систем за стручно и професионално усовршување на наставниците.
- Бирото за развој на образованието е надлежно за континуирано стручно и професионално усовршување на наставниците во предучилишното, основното и средното образование.
- Образованието и обуката на наставниците во голема мера се засилени со вклучувањето на меѓународните фондации и институции, пред сè, ФИООМ и Унисеф во основното образование.
- Во средното образование оваа улога ја презема ФАРЕ, КАРДС програмата, УСАИД и ФИООМ. Поради малиот опфат, добар дел од наставниците сè уште немаат никаква дополнителна стручна и педагошка обука.
- УСАИД и ФОСИМ остваруваат професионална обука за наставниците од средното образование од сферата на информатичката технологија.
- Не постои систем за професионално образование и обука за наставниците од високото образование.

квалификација во доменот на иницијалното образование на наставниците, претставува една од приоритетните задачи на Министерството за образование и наука во наредниот период. Тоа има одговорна задача наставничката професија да ја направи што попривлечна, меѓу другото, и преку подобрувањето на општествено-економскиот статус на наставниците.

Во наредниот период, Министерството за образование и наука ќе *дефинира индикатори за успешноста во спроведување на наставничката работа*, т.е. сетови на стручни и професионални компетенции кои ќе претставуваат рамка во која ќе се одвива иницијалното образование на наставниците за предучилишното, основното и средното образование и нивното професионално усовршување. Ваквата стандардизација ќе нуди можност за сертификација/лиценцирање на наставничкиот позив што ќе го врши специјализирана институција. Лиценцата што секој наставник треба да ја поседува ќе биде одраз на неговите компетенции. За таа цел, *потребно е да се формира широк круг на акредитирани даватели на образовни услуги кои ќе нудат можности за професионално усовршување на наставниот кадар во основното и во средното образование*. Помошта и придонесот на невладиниот сектор и приватните и меѓународните иницијативи во исполнувањето на оваа задача ќе бидат драгоцени.

Министерството за образование и наука за потребите на подобрувањето на квалитетот на наставничката работа врши измени и дополнувања во законите за основно и за средно образование со што ќе воспостави поголем ред, транспарентност и системност во извршувањето на наставничката професија. Така на пример, прашањето за оценувањето на наставниците ќе добие јасно дефиниран облик и механизми за негово спроведување според јасни индикатори на ефективност; изборот на наставниците ќе се одвива според прецизно дефинирани процедури, како и проверката на компетенциите на идните наставници, професионалното усовршување ќе добие системска рамка, а напредувањето на наставниците законска основа.

Во функција на засилување на мотивацијата на наставниците од основното и од средното образование Министерството за образование и наука ќе воведи *законски измени со што ќе се промовира системот за напредување во кариерата како системско решение во државата*. Овој систем треба да претставува дополнителна мотивација за наставниците бидејќи ќе прави јасни дистинкции не само во поглед на звањата (асистент наставник, наставник, наставник ментор) што наставниците ќе ги поседуваат, туку и во висината на платата што ќе ја примаат. Секое звање ќе подразбира и повисок степен на стручни и професионални компетенции што подразбира и зголемена динамика на планот на образовната мобилност на наставниците и нивното континуирано образование.

Се очекува, со засилување на процесите на децентрализација на образованието, да се даде поголема можност за динамизирање на наставничката работа. Во овој случај се очекува поголема

одговорност и ангажман од локалната самоуправа за прашањата поврзани со квалитетот на работата на училиштата, а со тоа и квалитетот на изведбата од страна на наставниот кадар.

Во наредниот период, иницијалната обука и професионалното усовршување на раководниот кадар во училиштата (директорите) ќе претставува една од активностите на Министерството за образование и наука. Како за наставниците, така и за директорите, ќе се *изработат индикатори на успешност на директорската позиција*. Врз основа на индикаторите на успешност ќе се креира иницијалната обука и професионалното усовршување на овој кадар. За таа цел, треба да се отвори широк избор на даватели на образовни услуги, фокусирани во подигнувањето на стручните компетенции на училишните директори, кои ќе работат според акредитирани програми за оваа дејност. Ваквата мерка се очекува да ја елимира можноста од појава на „монополи“ и импровизации во иницијалната обука и професионалното усовршување на директорите, и е во согласност со заложбите за обезбедување на можности за избор од страна на оние кои сакаат да ги стекнат бараните компетенции. Стекнатите компетенции ќе бидат верифицирани и ќе подлежат на лиценцирање од страна на државно тело. Само она лице кое има службена лиценца за вршење на директорската функција ќе има можност да биде бирано на тоа работно место.

Обезбедување и контрола на квалитетот

Во наредниот период Министерството за образование и наука ќе преземе мерки за перманентно обезбедување и контрола на квалитетот во образовниот систем на Република Македонија. Клучните улоги во тој процес ќе ги имаат *Државниот просветен инспекторат (ДПИ), Педагошкиот завод на РМ (сегашното Биро за развој на образованието (БРО)) и Државниот испитен центар (ДИЦ)*.

Состојба:

- Отсуство на кохерентен систем за контрола на квалитетот на централно ниво.
- Отсуство на независно тело надлежно за контрола на квалитетот.
- Недостиг на обучени професионалци за оценување и контрола на квалитетот.

Со процесите на децентрализација, улогата на просветната инспекција ќе има исклучително значење објективизирано во следење и контрола на спроведувањето на законските решенија во сферата на образованието. Нејзина директна одговорност ќе претставува: заштитата на детските права во образовната сфера и правото на образование на сите, застапеноста и коректноста во спроведувањето на националните/државните интереси и законски прописи во образованието од страна на образовните установи на локално и национално ниво. Во рамките на ДПИ ќе се врши и државната контрола на квалитетот во предучилишното, основното и средното образование. За овој

дел од активностите ќе бидат ангажирани дел од вработените во ПЗ (сегашното БРО). Во таа функција, Министерството во наредниот период ќе преземе активности за дополнително образование и обука на кадарот кој ќе ја спроведува контролата на квалитетот во предучилишното, основното и средното образование.

Државниот просветен инспекторат непосредно ќе соработува со Педагошкиот завод на РМ (сегашното Биро за развој на образованието). Оваа соработка ќе биде особено изразена во контролата на законската/нормативната поставеност и квалитетот на спроведување на националниот курикулум во воспитно-образовните установи во Република Македонија.

Педагошкиот завод на РМ (сегашното Биро за развој на образованието), во соработка со Државниот испитен центар, во свои ингеренции ќе ја преземе грижата за градење на национални стандарди за обезбедување и одржување на квалитет. БРО директно ќе соработува со училиштата и локалните власти во дефинирањето на влезните и процесните индикатори за квалитет, додека излезните индикатори ќе бидат во надлежност на ДПИ и ДИЦ.

Во високото образование таа улога ќе ја преземе *Телото за евалвација и акредитација*.

Контролата на квалитетот во образованието ќе се изведува на две нивоа: *државно и локално*.

Државното ниво на контрола ќе се изведува преку националните тела за евалвација на квалитетот (ДПИ и ДИЦ), преку повремена контрола на работата на училиштата, т.е. проверка на степенот на исполнување на националните стандарди за квалитет и преку екстерното оценување на учениците, наставниците и раководниот кадар.

Локалната контрола на квалитетот ќе биде составен дел од активностите на локалната самоуправа и образовните установи. Тие ќе ја преземат одговорноста за следење, обезбедување, одржување и унапредување на квалитетот во основните и во средните училишта, со помош на прецизно утврдени механизми и инструменти за мерење на индикаторите на успешност. Во контекст на децентрализацијата на образованието и редистрибуцијата на одговорностите од централно на локално ниво, од голем интерес за училиштата и, пред сè, локалните власти ќе биде доследната реализација на оваа обврска. Во овие констелации, квалитетот, ефикасноста и ефективноста на образовниот процес и успехот на учениците потпаѓа под нивна директна одговорност. Одговорноста за развојот на општината, во овој случај ќе биде директно детерминирана од доследното исполнување на одговорноста за квалитетот во образованието. Поради тоа, реализацијата на самоевалвацијата и утврдувањето на квалитетот на образованието ќе претставува перманентна задача на училиштата и локалната самоуправа. Соработката со Педагошкиот завод на РМ (сегашното Биро за развој на образованието), особено со неговите меѓуопштински центри за развој и обезбедување на квалитет, ќе биде задолжителна и според прецизно утврдени механизми за соработка. Таа ќе

се објективизира преку пружање стручна и советодавна помош на училиштата и наставниците и перманентна соработка со педагошко-психолошките служби во училиштата, а во функција на обезбедување на квалитет соодветен на националните стандарди за квалитет во образованието.

Интерната контрола на квалитетот во високото образование ќе биде под ингеренции на самите универзитети.

Поврзување на формалното, неформалното и информалното образование

Невозможно е да се очекува целокупната одговорност за јакнењето на интелектуалните капацитети на државата, оспособувањето на младите и возрасните за ефикасна работна и социјална инклузија и партиципација во процесите на одлучување и управување да се препушти само на формалното образование. Поради тоа, во наредниот период, ќе се преземат мерки за засилување на соработката меѓу институциите за формално образование и институциите и формите на неформално образование. Во тој домен, важна претпоставка ќе биде градење на ефикасна врска со невладиниот сектор и негово промовирање во клучен партнер во развојот на образованието и земјата во целост. За таа цел, потребно е да се изградат механизми и да се оствари динамична соработка и поделба на одговорностите и активностите, во согласност со приоритетите на државата, меѓу владата и навладиниот сектор.

Врските на формалното со информалното учење перманентно се зголемуваат. Треба да се почитува фактот дека луѓето, покрај формалното и организирано образование, учат и на работното место, дома, преку нивните хоби и волонтерски активности и сл. Зајакнувањето на оваа врска придонесува за унапредување на способностите за управување на сопствениот живот, интелектуалниот раст и добросостојбата. Формалниот образовен систем ќе биде развиен така што ќе обезбеди поголемо разбирање за информалното образование.

Промоција на доживотното учење

Целта на доживотното учење е да го одржи и зачува позитивниот и активниот приод кон учењето на сите возрасти во текот на целиот живот. Во идниот период, Министерството за образование и наука ќе настојува да создаде позитивна атмосфера за континуирано учење и саморазвој за сите популациски групи. Тоа подразбира зголемување на можностите за образовна мобилност на младите и возрасните и остварување на динамична соработка меѓу образовните установи и потребите кои произлегуваат од сферата на трудот и општествениот живот. Во овој контекст,

важно ќе биде мобилизирањето на оние популациски групи на кои поради различни причини им застарело знаењето, не располагаат со соодветни компетенции или останале образовно хендикепирани, како на пример: невработените, неписмените и маргиналните групи. Соработката меѓу различните субјекти во образованието, јавниот и приватниот сектор, невладините организации и волонтерските здруженија, ќе биде исклучително значајна за остварување на засилена образовна мобилност на младите и возрасните. Во таа смисла, *ќе се даде силна поддршка на активностите на невладините и волонтерските активности на полето на доживотното учење.*

За успешно реализирање на концептот на доживотното учење потребно е децата и младите уште во текот на нивното базично образование да се стекнат со способности и навики за континуирано учење.

Образование на возрасни

Од аспект на работната компетентност и конкурентност, остварувањето на социјалната кохезија и унапредувањето на квалитетот на животот, важно е да се одржат, кондицираат и подигнат на повисоко ниво работните и социјалните компетенции на возрасните. Со оглед на динамиката на промените кои го зафаќаат современиот труд и експлозијата на *назнаење* базирани работни места и потребите за ефикасна социјална инклузија и партиципација на возрасните, како и функционалното содржинско исполнување на нивното слободно време, повеќе од нужно е *да се воспостави широка мрежа на формални и неформални даватели на образовни услуги.* Истовремено, тоа значи *перманентна афирмација и потенцирање на значењето на образованието за современиот живот и работа.*

Во наредниот период ќе бидат преземени мерки за да се овозможи:

- *намалување на стапката на неписменост кај возрасните, особено диспаритетот меѓу стапките на неписменост кај мажите и жените, експанзија на базичното образование кај возрасните;*

Состојба:

- Како што се намалува младата возрасна група, ќе расте значењето и уделот на повозрасното население во развојот на државата.
- Продуктивноста и ефикасноста ќе расте во на-знаење базираната работа. Современиот труд ќе има потреба од знаења и способности за адаптирање и пресретнување на промените, динамични капацитети за учење и надградување на знаењата и вештините.
- Современиот труд ќе предизвика намалување на работната сила и ќе ја промовира важноста на образованието и обуката во сите возрасни групи.
- Образованието и обуката ќе се стават во служба на превенирање на ексклузијата кај сите возрасни групи.
- Слободното време ќе расте, а со тоа и важноста на неговата содржинска рамка.

- можности за стекнување на знаење, вештини и вредности од страна на возрасните, кои се бараат за подобрување на квалитетот на животот;
- зголемување на можностите за образовен избор;
- развивање на образование на возрасни кое ќе биде во функција на општествената кохезија;
- развивање на можности за образование и обука кои соодветно одговараат на очекувањата, аспирациите и потребите на различните групи од постојната и потенцијалната работна сила;
- образование и обука на возрасните за динамичните промени во сферата на трудот и животот.

Министерството за образование и наука ќе биде фокусирано во спроведување на активности и давање на поддршка на сите иницијативи кои се насочени кон спречување на работната и социјалната ексклузија. Промовирајќи го доживотното учење и безбедноста на работното место истовремено ќе се промовира и добросостојбата меѓу населението.

3. ЗГОЛЕМУВАЊЕ НА СОЦИЈАЛНАТА ПАРТИЦИПАЦИЈА

Успешноста во спроведувањето на демократските процеси во секое општество зависи од успешноста на партиципацијата на неговите граѓани. Современото демократско општество нуди широка лепеза на можности за инклузија и партиципација на секој поединец или група. Од динамиката и квалитетот на инклузијата ќе зависи и социјалната добросостојба на секој поединец. Основна цел на Министерството за образование и наука, во идниот период, преку интервенции во образовниот систем и поддршка на неформалните облици на образование, е да создаде можности за непречена социјална инклузија и партиципација на младите и возрасните.

Цели:

Активно граѓанство

Активното граѓанство, т.е. создадените можности за влијание на граѓаните во општеството е единствен услов за одржување и зајакнување на демократијата. Перманентното јакнење на моќта на граѓаните за активна партиципација и влијание врз административните одлуки е составен дел на демократијата и јакнењето на развојот на секое општество.

Клучни фактори во промоцијата на активното граѓанство се образованието, културата и спортските активности. Во таа насока, Министерството за образование и наука ќе преземе интервенции за да се осигура дека образованието ќе ги екипира младите со знаења и способности за активно граѓанство. Притоа, ќе се елиминира можноста граѓанските вредности да се усвојуваат од страна на децата и младите преку сувопарни и од непосредното окружување дистанцирани содржини и активности. Усвојувањето на граѓанските вредности ќе претставува пратечка школска и воншколска активност која ќе биде инкорпорирана во курикулумот на предучилишното, основното, средното и високото образование.

Социјализацијата е сегмент кој мора да биде дел од стратегијата за образование, пред сè заради потребата од планско, канализирано и контролирано пренесување на одредени вредности. Тоа претпоставува операционализација на одредени начела до нивото на изработка на сите содржини со кои се изведува наставата, методологија за нивна примена, критериуми за евалвација и сл. Ваквиот приод би бил не само во функција на планирана и контролирана социјализација, туку би придонел за враќање на загубениот статус на училиштето како доминантен институционализиран агенс на креација и пренесување на вредностите.

Процесот мора да започне од предучилишното образование, од контактот со првите групи и создавањето на првите групни вредности и да ги опфати следниве димензии:

Курикуларна димензија, односно самите наставни содржини, пред сè учебниците, во кои социјализацијата мора да биде еден од основните критериуми. Тоа претпоставува дека при оценувањето на вредноста на учебниците и останатата училишна литература, наместо концентрирање исклучиво на книжевните и естетските критериуми, ќе доминира анализата на планираните вредности. При изборот на литературата мора да се примени своевидно мерило за вредностите од аспект на нивниот: вид, број и сообразеност со возраста на групите на кои им е наменета. Дополнителната литература треба да биде во функција на вредностите кои во учебниците недостасуваат. Во кон-

Состојба:

- Македонското општество е развиено и се развива врз база на плуралитет и различност на вредностите.
- Традициите сè уште претставуваат значајни извори на вредности.
- Локалните, националните, етничките и религиозните фактори и во иднина ќе се манифестираат како важни спротивности на глобализацијата.
- Слободата на младите луѓе да прават избор на различни стилови на живеење без способности добиени во образованието и културата, може да предизвика проблеми во управувањето со животите и да одведе до ексклузија.
- Волонтерските активности нудат значајни можности за инклузија, партиципација и влијание. Тие овозможуваат средства за стекнување на граѓански вештини, обновување на демократијата, градење на сопствен идентитет, управување со сопствениот живот и спречување на ексклузијата.

текст на можноста да се избираат различни учебници, дополнителната литература треба да ги компензира вредностите кои се презентирани во алтернативата. Да се користат сите дополнителни средства за пласирање на вредностите (илустрации, дискусии, практика).

Неопходно е, со перманентна анализа, да се обрне посебно внимание на граѓанското образование, особено сегментот кој се однесува на човековите права, и поконкретно на правата на детето, со оглед на тоа што сите анализи покажуваат дека кај училишната популација постои огромна празнина и недостаток на знаења од оваа сфера. Со тоа воедно и училиштето би ја повратило доминантната позиција на извор и агенс на позитивните општествени вредности.

Целиот процес би одел во насока на афирмација на наоѓање на заедничкиот именител меѓу постоечките супкултури, како единствена база на вредносната матрица. Тоа значи: истакнување и респект кон супкултурните различности и поединечните белези, но не на сметка на кохезивната димензија во културната трансмисија.

Традицијата во овој процес може да биде само еден сегмент; тоа значи презентирање сознанија и вреднувани информации за историјата и традициите, но со ориентација кон современите глобални интеграциски процеси.

Екстракуруларна димензија - практикување на вредности:

- *Спроведување активности со кои се афирмираат одредени вредности низ практика која ја одразува реалноста, со посебен нагласок на човековите права.*
- *Воведување нова методологија која гарантира успешна интернализација на вредностите.*
- *Иако постојат бројни проекти, перманентната обука на наставниот кадар во оваа смисла е неопходна, пред сè заради воспоставување на врската меѓу теоретската позадина на човековите права и нивното определување во конкретната општествена практика.*

Создавање услови за доброволни активности

Министерството за образование и наука ќе ги поддржи иницијативите во формалниот и неформалниот сектор кои имаат за цел стекнување и примена на граѓанските вештини, особено на планот на спортските и културните активности. Посебно внимание ќе биде посветено на формите и активностите од мултикултурен карактер кои промовираат социјална кохезија и здружување. Во таа смисла, мултикултурализмот и размената меѓу културите ќе бидат поддржани.

Организацијата и реализацијата на граѓанските активности ќе биде заштитена. Особено е важно, на државно ниво, да се донесе регулатива за овој вид активности, со што ќе се спречат аномалиите кои можат да се јават на локално ниво. Мора да се пропагира важноста на овие активности и да се развие чувството на локалната самоуправа за значењето на овие активности за јакнење на социјалната добросостојба на младите и на возрасните.

Состојба:

- Волонтирањето сè уште претставува негативен стереотип, нешто што треба, доколку е можно, да се одбегне или временски да се сведе на минимум.
- Причините за тоа се секако во ненаоѓањето смисла во ангажманот кој не носи директен личен профит, што делумно е резултат на несоодветно презентирани вредности во текот на воспитниот сегмент на школувањето.
- Кај голем број млади постои желба за партиципација преку невладините организации, но не и знаење како и каде да се вклучат.

Спречување на ексклузијата

Социјалната и економската криза која се продлабочува и сè поголемото раслојување на општеството го зголемуваат степенот на социјалната ексклузија на одредени групи граѓани. Воедно, се зголемува и бројот на ваквите групи. Младината (како во процесот на школување, така и невработената), поради неразвиеноста на специфични форми на социјално организирање, но и отсуство на самоиницијативност, сè повеќе е исклучена од општествените процеси и формите на активна партиципација. Мојностите кои може да ги понуди цивилниот сектор во оваа сфера, во Македонија се сè уште лимитирани и недоволно популаризирани. И покрај големиот број невладини организации и релативно големиот број проекти кои тие ги реализираат, овој вид здружување не е составен дел на содржините кои се нудат во текот на образованието. Кон нив, освен непознавање, постои недоверба или скепса во однос на целисходноста и ефектите.

На сметка на претходните категории, единствена сфера која младите ја сметаат за отворена е политичкиот ангажман (партиски подмладоци, политизирање на младинските организации и сл.). Заради тоа и возрасната граница на младите кои се политички партиципанти се спушта сè подолу, на сметка на сè постеснетиот простор за заживување на граѓанските здруженија, невладините организации и сл.

Во наредниот период ќе се преземат мерки за да се овозможи зголемување и подобрување на социјалната инклузија низ следниве форми:

- афирмација на социјалниот ангажман како вредност низ содржините на наставниот процес;
- афирмација и запознавање со цивилниот сектор и можностите кои ги нудат невладините организации низ процесот на образование;
- задолжителна практика во невладиниот сектор во текот на школувањето;
- стимулирање на социјалното организирање;
- деполитизирање на постоечките форми на младинско организирање и нивно насочување кон вредности сообразени на возраста и карактерот на групата;
- стимулирање на волонтерскиот труд на начин на кој тој нема да биде сфатен како злоупотреба, туку како механизам за придонес и подобрување на состојбите во пошироката заедница;
- иницирање на проекти во кои младите во образовниот систем, но и невработената младина ќе бидат партнери на невладините организации, а не објект на посматрање.

Во контекст на образованието, неопходно е зголемување на партиципацијата на младината во процесот, што е најбитен фактор во намалувањето на ексклузијата на оваа група. Стимулирањето на партиципацијата на учениците и студентите во целиот образовен процес, наоѓањето на форми за нивно активно учество во донесувањето на одлуки битни за школувањето, учеството во евалвацијата на наставните содржини и наставниот кадар мора да стане дел од идните правни решенија.

Образованието има одговорност да ги опреми младите и возрасните со знаења и способности за управување и структурирање на нивните животи. Наставата и школските активности треба да го зајакнат чувството за припадност на образовната установа и заедницата во целост. Се очекува, со зајакнувањето на инклузијата во образовната сфера успешно да се превенира ексклузијата. Ваквата поставеност има потреба од развивање на соработката меѓу јавниот сектор и невладините и волонтерските организации. Зголемувањето на бројот на деца и млади опфатени со активна волонтерска работа ќе претставува една од задачите на формалниот и неформалниот сектор во иднина.

Посебно внимание ќе се посвети во елиминирање на ексклузијата која се јавува при осигувањето на учениците, при преминот од пониско кон повисоко образование и при преминот од образование кон работа.

Децата со посебни потреби ќе бидат заштитени од образовна, а паралелно со тоа и од социјална ексклузија. Ќе се преземат мерки за нивна инклузија во сите степени на образованието. Една од задачите на образовните установи ќе биде перманентен ангажман за детекција и „извлекување“ на оваа категорија деца од нивите домови и нивно активно вклучување во формалниот воспитно-образовен процес. За таа потреба ќе се интензивираат напорите за обука на наставниот кадар за работа со оваа категорија деца.

Во иднина, ќе се преземат мерки за зголемување на можностите за сите возрастни групи, без оглед на полот, социјалната положба, здравствената состојба и етничката припадност, за самореализација во рамките на образовните, културните и спортските активности.

4. ЗГОЛЕМУВАЊЕ НА КОМПЕТИТИВНОСТА НА МАКЕДОНСКОТО ОПШТЕСТВО

Економската и социјалната добросостојба на Република Македонија зависи од динамиката на продукцијата и квалитетот на апликацијата на новите знаења. Зголемувањето на компетентноста и конкурентноста на македонското општество во меѓународни рамки се објективизира во четири клучни процеси: подигањето на моќта на образованието, развојот на науката, негувањето и дисеминацијата на културата и културните вредности и стимулирањето на истражувањето и иновациите. Во идниот период, Министерството за образование и наука ќе преземе мерки за стимулирање и поддршка на иницијативите кои се фокусирани во развојот на овие клучни полиња.

Цели:

Зајакнување на истражувањето и иновацискиот систем

Инвестициите во зголемувањето на креативноста и иновациите се секогаш исплатливи инвестиции. Политичките напори за заздравување на економијата на земјата и зајакнувањето на нејзината компетентност во глобалните интеграциски процеси ќе резултираат со неуспех доколку не се поддржани од силна домашна креативна енергија која ќе го поттикне тој развој. Република Македонија е мала и економски слаба земја која не може да „увезува ум“ и иновации. Поради тоа, таа е принудена силно да се потпре на сопствените капацитети и да води активна политика за нивно стимулирање.

Вложувањето во образованието, подигнувањето на образовното ниво на населението, развојот на научните истражувања и стимулирањето на креативноста и иновациите не смеат да се сфатат само како дополнителни издвојувања од буџетот, туку треба да им се даде значење на стратешко и развојно инвестирање во иднината на оваа земја.

Со зајакнувањето на иновацискиот систем се зголемуваат можностите за постигнување на национален успех во глобалната економија. Поради тоа, потребно е да се вложат дополнителни

напори за зголемување на финансирањето на истражувањето и развојот. Во наредниот период, Министерството за образование и наука ќе преземе мерки за *креирање на балансиран и флексибилен систем на соработка меѓу клучните партнери во истражувањето и развојот*. Напоредно со тоа, ќе се направат напори за зголемување на *партиципацијата во интернационалните истражувачки и иновациони мрежи и зајакнување на истражувачката инфраструктура*. Јавното финансирање, кое ќе биде канализирано преку Министерството за образование и наука, ќе биде поврзано со барањата за висок квалитет и апликативност, во зависност од приоритетите на државата. Во приоритетите на Министерството подеднакво ќе се стимулираат и истражувањата од областа на уметноста и културата и истите ќе се сметаат како важен стратешки фактор за зајакнување на компетентноста на државата и збогатувањето на општествената иновационска база.

Состојба:

- Економската криза доведе до уште подрастично опаѓање на можностите за примена на науката во развојот на економијата на земјата.
- Ваквата состојба предизвика намалување на соработката на научно-истражувачки план меѓу универзитетот, научните институти и економските субјекти.
- Научно-истражувачката работа во голема мерка се реализира во скромни услови и со минимални средства.

Развој на информациско општество

Во наредниот период ќе се настојува да се создадат услови за развој на информациско општество. Новата информациско-комуникациска технологија мора да навлезе во сите пори на општественото живеење. Од неа се очекува да овозможи успешен баланс меѓу технолошкиот развој, од една страна, и интелектуалниот развој, од друга страна.

Министерството за образование и наука ќе настојува да го засили воведувањето на новата информациска технологија во образовниот систем за да обезбеди: функционално оспособување, т.е. компјутерско описменување на младите за заедницата заситена со новата информатичка технологија, унапредување на образованието, а посебно на системите за специјални групи посетители, зголемување на ефикасноста на образовниот систем и изградување на политичка свест на граѓаните.

Во наредниот период ќе се преземат мерки за да се засили пристапот до современите меѓународни и национални информациски системи и базите на податоци. За таа цел, ќе се преземат мерки за задоволително опремување на образовните установи со современа информациска технологија и нејзино поврзување со информациските системи. Истовремено, ќе се поддржат иницијативите за: создавање сеопфатна и транспарентна база на податоци за образованието во Република Македонија, развој на образовни сервиси и трансферирање на културното наследство преку новите медиуми.

И конечно, развојот на информациското општество е условен од развојот на човечките ресурси во доменот на информатичката технологија. Затоа МОН ќе ги поддржува сите иницијативи и насоки кон зајакнување на кадровските капацитети во областа на информатиката, како во формалното така и во неформалното образование.

Поврзување на образованието и истражувањето со пазарот на трудот

Образованието и истражувањето треба да комуницираат со променливите потреби во сферата на трудот. Овие потреби во голема мера ќе ги детерминираат карактерот и содржината на образовната политика и планирањето на образованието и обуката во идниот период. *Поврзувањето на образованието и истражувањето со пазарот на трудот* ќе биде подобро со инсталирање на механизми за зголемена соработка со бизнисот и индустријата.

Образовниот систем ќе воспостави структура и организација која ќе овозможи негова функционална поврзаност со пазарот на трудот. Притоа, образовниот систем не смее и понатаму да продолжи со практиката да се грижи исклучиво за подготвувањето на новата работна сила и неговата грижа за сопствените партиципенти не смее да престане во моментот на нивното напуштање на образовните установи. Современата поставеност на образовниот систем мора да ги почитува принципите на флексибилност, функционалност и отвореност. Негова грижа мора да бидат ре-

Состојба:

- Во групата на вработените, лицата на возраст од 15-19 години учествуваат со 1,6%, додека во групата на невработените истата возраст учествува со 5,4%. Слична е состојбата и со возраста од 20-24 години. Оваа возраст во групата на вработените учествува со 5,8% додека во групата на невработените учествува со 19,0%.
- Во Македонија постојат 148727 деловни субјекти, од кои 132 934 или 89,38% се во приватна сопственост, 1911 или 1,28% се во мешовита сопственост, 1741 или 1,17% се во задружна сопственост, 437 или 0,29% се државни и 11704 или 7,87 се во поштествена сопственост.
- Форсирањето на развојот на малите и средните претпријатија, како и зголемувањето на вработувањето преку проширување на индустрискиот и услужниот сектор тешко се одвива заради забавениот економски развој и намалената финансиска моќ на населението.
- Индустрискиот сектор е сè уште доминантно поле за пласман на работната сила за разлика од секторот на услугите и сервисните дејности, кои иако во последно време бележат благ пораст, сè уште не се доволно изразени за да може да се зборува за драстични нарушувања во преминот на работната сила од еден во друг сектор.
- Според должината на невработеноста 44,60% од невработените со високо образование чекаат за вработување повеќе од 4 години. Овој период се зголемува за останатите образовни групи и најголем е кај невработените со непотполно основно образование (72,40%) и без образование (61,16%).

довните образовни партиципенти, вработените, невработените и сите оние кои имаат потреба од образовна надградба. Динамиката на промените во образовниот систем ќе ја следи динамиката на промените во потребните компетенции кои ќе ги диктира пазарот на трудот.

Функционирањето на образовниот систем во рамките на предложената поставеност мора да биде следено од редизајнирање на наставните планови и програми. *Основната функција на наставните планови мора да биде остварувањето и ефектуирањето на единството помеѓу: ученикот, општите знаења, професионално релевантните знаења и професионално специфичните знаења, заокружени со стандардот на компетенциите за одредена професија или занимање.*

Актуелните потреби на стопанството никогаш не можат да се решат со изолиран образовен систем. Образовните услуги мора да го напуштат светот на формализираните стандарди и нормативи, да излезат надвор од училишните клупи и да се поврзат со светот на кој му требаат тие образовни услуги. Затоа МОН ќе создаде услови во кои социјалниот дијалог ќе биде фундамент за поврзување на потребите на пазарот на трудот и образованието.

5. УНАПРЕДУВАЊЕ НА МЕЃУНАРОДНАТА СОРАБОТКА

Развојната ориентација на Република Македонија е насочена кон вклучување на државата во глобалните интеграциски процеси на европско и светско ниво. Основната цел во наредниот период ќе биде да се изгради заедничка вредносна база за управување со развојните проблеми вклучени во глобализацијата. Определбата на државата за вклучување во ЕУ ќе отвори низа можности за соработка. Квалитетот и интензитетот на соработката ќе зависи, пред сè од спремноста и способноста на државата да ги следи стандардите и критериумите за квалитет кои се основни услови за остварување на таа соработка. Во остварувањето на таа компетентност и конкурентност на европскиот и светскиот пазар, образованието има клучна улога.

Цели:

Демократско и одржливо образование

Нашата релација со другите земји постојано раѓа нови предизвици во образованието, мобилноста и културата. Препознатливоста на Република Македонија во меѓународни рамки ќе биде обезбедена, меѓу другото, и со нејзиниот активен и позитивен пристап во развојот на образованието, науката и културата. Градењето на ваквите развојни концепти има за цел да ја афирмира и консолидира позицијата на Македонија како одговорна нација.

Јакнењето и осовременувањето на образовниот систем и втемелувањето на демократските принципи и вредности во него е првиот услов кој треба да се исполни. Зголемувајќи ја неговата моќ за пресретнување и решавање на глобалните национални и интернационални проблеми и негувајќи ја неговата отвореност и достапност, флексибилност и спремност за соработка на сите полиња, Република Македонија не само што ќе создава база за перманентно кондицирање на нејзината компетитивност, туку и ќе придонесува во креирањето на сликата за себе и препознатливоста во меѓународни рамки.

Во идниот период, цел на Министерството за образование и наука ќе биде и *јакнењето на меѓународната соработка на државно, институционално и проектно ниво*. Вклучувањето на училиштата и универзитетите во меѓународната размена на ученици/студенти и наставници и реализацијата на меѓународни проекти е од витално значење за зајакнување на нивните капацитети, афирмирање на домашниот Производв и интернационализирање на вредностите на глобалните интеграциски процеси.

Јакнење на високото образование

Високото образование е составен и неразделен елемент на развојот на секоја земја и еден од најсилните чинители на препознатливоста на една земја во меѓународни рамки, поради што се јавува потребата од забрзана трансформација на неговата целокупна поставеност и воспоставување квалитет соодветен на потребите на земјата и транспарентен и конкурентен во меѓународни рамки. Надминувањето на рецидивите од минатото и имплементацијата на меѓународно признатите норми и стандарди е императив во развојот на високото образование во наредниот период. Само на тој начин, тоа во целост ќе ја остварува својата мисија на национално и на интернационално ниво.

Во минатото, државните универзитети беа тие кои ги задоволуваа потребите на пазарот на трудот за високообразовани кадри. Меѓутоа, процесите на гло-

Состојба:

- Во Република Македонија функционираат три државни универзитети: „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, „Св. Климент Охридски“ во Битола и Државниот универзитет во Тетово.
- Покрај државните функционира и еден приватен универзитет - Универзитетот на Југоисточна Европа во Тетово.
- Покрај овие четири универзитети, во Република Македонија започна и процесот на основање приватни високошколски установи, најчесто формирани како оддели на поразвиени универзитети од странство, кои се занимаваат со продукција на тесни профили од подрачјата на: информатиката, административниот менаџмент, хуманистичкото образование и сл.

бализација во голема мера го нарушија тој однос. Денес, пазарот на трудот воспоставува нови релации и нови односи, надминувајќи ги тесните национални рамки, и го проширува својот опфат на интернационално рамниште. Поради динамиката што ја развива, пазарот на трудот има потреба од флексибилна и динамична образовна понуда која можат да ја задоволат само флексибилни и динамични образовни установи. Поради тоа, државните високообразовни установи мора да ја надминат својата инертност и нефлексибилност и мора да развиваат нова структура и организациска поставеност која ќе биде компатибилна со сеопштите промени на пазарот на трудот.

Внатрешните трансформациони процеси и процесите на глобализација, на планетарно ниво, силно се одразија во редизајнирањето на целокупната структура на општеството, со што се јави потребата од национална и интернационална соработка и компатибилност на системите, а со тоа и иновирање на улогата и структурата на високото образование, како значаен фактор во остварувањето на таа компатибилност.

Потребата од стратешки приод во трансформацијата на високото образование не претставува само импликација од промените што се случуваат на национално ниво, туку таа е импликација и од влијанието на т.н. надворешни, т.е. глобални, сеопшти фактори на влијание кои го детерминираат високото образование и во другите земји во светот.

На 19 септември 2003 година Република Македонија стана рамноправен член на европското семејство на земји кои се обврзуваат да ги следат и реализираат препораките од Болоњскиот процес и заедничката определба за креирање на единствен европски простор на високо образование.

Преземањето на обврските од Болоњскиот процес, од страна на државата, го става високото образование пред нови предизвици во неговата понатамошна трансформација. Покрај редовните настојувања за подигање на квалитетот на студиите и нивната ефикасност, високото образование се соочува и со обврските за сопствено структурно, организациско и програмско дизајнирање, кое ќе биде транспарентно, конкурентно, компатибилно и препознатливо на европскиот пазар на академски услуги и пошироко. Ваквата нова состојба значи доследно почитување на зацртаните одредби поставени во Болоњската декларација и нивно оживотворување.

Иницијативите за градење заеднички европски простор на високото образование ги ставаат високообразовните установи пред сопствено преиспитување и им даваат дополнителен импулс за вложување напори на нивниот пат за активно членство во семејството на европските универзитети и стекнување статус на респектабилни даватели на образовни услуги на широкиот европски академски пазар.

Како една од потписничките на Болоњската декларација, Република Македонија, а со тоа и

Министерството за образование и наука, се обврза во првото десетлетие од 21 век да ја приспособи својата политика за да овозможи реализација на целите произлезени од Болоњскиот процес, а кои се од примарна важност за содавање европски простор на високо образование:

1. **Усвојување систем на лесно препознатливи и споредливи степени и воведување на додаток на дипломата (Diploma Supplement)**, за да се овозможи проток на вработување на европските граѓани и меѓународна конкурентност на европскиот систем на високо образование.
2. **Усвојување на систем базиран на два главни циклуси - додипломски и постдипломски.** Пристапот кон другиот циклус е условен со успешно завршен прв циклус на студии кој мора да трае најмалку 3 години. Степенот постигнат по три години се смета за потребен степен на квалификација на европскиот пазар на трудот. Вториот циклус ќе води кон магистериум и/или докторат, како што е во многу европски земји.
3. **Воведување на систем на кредити**, како што е ЕКТС³, како pogodно средство за промоција на најширока размена на студентите. Кредитите можат да се земаат и надвор од високошколското образование, вклучувајќи го и доживотното учење, под услов да ги признае универзитетот кој ги прифаќа студентите.
4. **Промоција на мобилноста** со надминување на пречките за слободно движење, особено на:
 - *студентите*: да им се даде прилика за учење, да им се овозможи пристап до студиите и релевантните служби;
 - *наставниците, истражувачите и административниот персонал*: да им се признае и валоризира времето кое го минале во Европа на истражување, предавање или учење, без прејудување на нивните статутарни права.
5. **Промоција на европската соработка во осигурувањето на квалитетот** преку развивање на споредливи критериуми и методологија.
6. **Промоција на потребната европска димензија во високото образование**, особено во развојот на предметните програми, меѓуинституционалната соработка, шемите на мобилност и интегрираните студиски програми, обуката и истражувањето.

Реализацијата на овие цели, која треба да се изврши со целосно почитување на културните разлики, јазикот, националните системи на образование и автономијата на универзитетите, треба да овозможи изградба на европскиот простор на високо образование. Од аспект на високото образование во Република Македонија, тоа треба да резултира со:

³ Европски кредит трансфер систем

- зголемена ефикасност во студирањето;
- мобилност на студентите и академскиот кадар;
- подобрен квалитет на образовниот процес;
- активна улога на студентите во обезбедувањето квалитет;
- зголемување на можноста за вработување на дипломираниот кадар на националниот и на европскиот пазар на трудот;
- засилена научно-истражувачка работа;
- осигурена конкурентност и компатибилност на европскиот и на светскиот академски пазар.

Во наредниот период, во согласност со својата одговорност, Министерството за образование и наука, во соработка со универзитетите во земјата, ќе се обиде да создаде услови за непречено имплементирање на принципите и препораките произлезени од Болоњскиот процес во високото образование во Република Македонија, преку реализација на следниве цели:

- Структурно прилагодување на терцијалниот образовен систем на Болоњскиот процес.
- Усогласување на законската регулатива со принципите и препораките на Болоњскиот процес.
- Усогласување на нормативите и стандардите за високото образование.
- Градење на ефикасен систем на стипендирање кој ќе овозможи засилена образовна мобилност на студентите и на наставниците.
- Промоција на европската соработка во осигурувањето на квалитетот преку развивање на споредливи критериуми и методологија.
- Зајакнување на системот за екстерна евалвација на квалитетот во високото образование.
- Дефинирање и строго почитување на стандардите за основање и акредитација на приватна високообразовна установа.
- Развивање на ефикасен систем за финансирање во високото образование и алокација на финансиските ресурси.
- Подобрување на стратешките и менаџерските капацитети.
- Развивање на научни и технолошки стратегии.
- Транспарентно финансирање на научно-истражувачката дејност.
- Воспоставување на база за национални системи за иновации во високо-образовниот сектор.

Промоција на културниот идентитет

Глобалните интеграциски процеси и динамизирањето на мобилноста на преден план ги истакнуваат посебностите на културниот идентитет. Дел од тој идентитет е степенот на имплементација на демократските вредности и принципи на почитување на човековите права, толеранцијата, транспарентноста на културните вредности и квалитетот на социјалната кохезија.

Министерството за образование и наука ќе креира образование кое во својот фокус ќе го има поединецот, неговиот непречен развој, развојот на неговиот индивидуален и културен идентитет, дефиниран во амбиент на мултикултурно окружување и ситуиран во глобалниот национален и наднационален контекст.

Посебните цели и задачи на образованието ќе бидат насочени кон *негување и развој на индивидуалните карактеристики на личноста преку процесите на запознавање, разбирање и почитување на туѓите култури, на национално и интернационално рамниште, во функција на развојот на индивидуалитетот, неговите интереси, ставови и мотиви.* Овој процес треба да се издигне до степен на самообразовна активност на личноста, за индивидуалниот идентитет да биде во состојба да се ситуира себеси во светот на потесното и поширокото социјално и работно окружување.

Со оглед на меѓународната мобилност која ја нагласува значајноста на толеранцијата и културата на разбирање, од голема важност е да можеме прво да се разбереме себеси за да можеме потоа да ги разбереме и другите.

Интеграција во Европската унија

Функционирањето на Европската унија е длабоко втемелено врз продукцијата на знаења и знам-како способности. Предизвик за Република Македонија и нејзината желба за членство во Унијата ќе биде сликата за тоа какви промени ќе изврши во образовниот систем, каква развојна политика ќе изгради во сферата на културата, како ќе ја дефинира и реализира политиката за млади, со кое темпо ќе се одвива развојот на информациското општество и структурната политика, особено ефикасноста на системот на финансирање.

Целите поставени од страна на Министерството за образование и наука за имплементација на промените во образованието во Република Македонија мора да бидат осигурени, а ефектите одржливи. Тоа подразбира соработка меѓу сите сектори на владата и сите релевантни субјекти во

образованието на национален план и сите релевантни меѓународни тела и институции за образование и развој на меѓународен план.

Зајакнување на регионалната и европската соработка

На својот пат за интеграција во глобалните процеси Република Македонија мора да ги интензивира европските, а уште повеќе и регионалните видови на соработка. *Балканската соработка во сферата на образованието, истражувањето и културата, со оглед на просторната блискост, малите јазични бариери, традиционалните поврзаности и меѓусебното влијание, ќе претставува значајна цел во наредниот период.* Иницијативите за развој на образованието во Република Македонија мора да подразберат и поблиски односи со соседите, особено на планот на размената на експертизи и знаења, мобилност на учениците/студентите; градење на студиските програми; воспоставување на регионални мрежи; заеднички научни истражувања и размена на добри примери од практиката. Притоа, развивањето на соседските односи и соработка не треба да ги маргинализира иницијативите за пошироко поврзување и соработка.

Успешноста и обемот на меѓународната соработка на државно, регионално и институционално ниво директно се условени, не само од компетентноста и спремноста да се влезе во тие процеси, туку и од спремноста да се почитуваат договорите, роковите и стандардите на квалитет што овој вид на соработка ги подразбира. Препознатливоста и атрактивноста на државата во процесите на потесната и пошироката регионална соработка во голема мера ќе зависат од нејзината моќ за исполнување на меѓународните обврски кои ги презела. Тоа подразбира доследно исполнување на преземените обврски од голем број на меѓународни документи, како што се на пример: Болоњската декларација, Образование за сите, Универзалната декларација за заштита на детските права и многу други каде нашата земја е членка или потписник. Во таа смисла, во наредниот период, *Министерството за образование и наука ќе преземе мерки за имплементација на сите релевантни документи и договори од меѓународен карактер за кои презело обврски дека ќе ги реализира.*

6. УПРАВУВАЊЕ СО ПРОМЕНИТЕ

Заложбите за европска интеграција, забрзан економски, социјален и културен развој го ставаат Министерството за образование и наука пред значајни предизвици за промена на неговата институционална основа и засилување на неговите капацитети. Во наредниот период, раководењето со промените во образованието, во зависност од целите, ќе биде развиено во секторот и ќе биде поддржано со соодветна легислативна основа. Активностите на Министерството во наредниот период ќе бидат поставени според приоритетите и реалната моќ за нивна реализација.

Цели:

Зајакнување на капацитетите на Министерството за образование и наука

Министерството за образование и наука е доследен реализатор на владината програма за развој фокусирана во секторот на неговото делување. Клучните фактори од кои зависи ефикасноста во работењето на Министерството се вградени во секторот на нормативната регулатива, управувањето со активностите засновано на целни исходи и водењето базирано на информации.

Интервенциите во сферата на образованието ќе бидат беспредметни и нема да вродат плод доколку не се следени со сеопфатна и прецизна нормативна регулатива. Во таа насока, МОН ќе преземе акции за *потесно поврзување на нормативната регулатива со Програмата за развој на образованието*. Притоа, квалитетот на законите мора да биде загарантиран.

Ќе се преземат мерки за *интензивирање на врските меѓу финансирањето, стратешките приоритети и управувањето со планираните промени*. Управувањето со промените мора да биде базирано на целните исходи. Целта е да се подигне ефикасноста во раководењето со промените преку поефикасно поставување на целите (целните исходи), мониторирањето, контролата и евалуацијата.

Транспарентноста и перманентното објавување на информациите ќе се искористи за поефикасно имплементирање на Националната програма за развој на образованието во Република Македонија.

Во наредниот период, *Министерството за образование и наука ќе инсталира професионални тела кои ќе бидат задолжени за спроведување на конкретните активности базирани на целни исходи* и ќе служат за квалитетно спроведување, мониторирање, контрола и евалуација на промените.

Ефикасноста и успешноста во спроведувањето на активностите во Министерството за образование и наука е во директна врска со квалитетот и стручноста на кадарот. Функционирањето на Министерството мора да ги почитува заемно договорените квалитети: експертиза, отвореност, соработка, ориентираност кон иднината и одговорност. Во таа насока, *Министерството ќе спроведе активности за зајакнување на компетенциите на својот кадар и ќе се грижи за нивниот развој.*

Целта на Министерството во наредниот период ќе биде да се зајакнат неговите секторски капацитети, преку постојани секторски експертизи, секторско истражување, следење и евалвација на нивната работа. Еден од пратечките елементи од кои ќе зависи квалитетот на работењето на Министерството е постоење на ефикасен информациски систем и богата база на податоци, како меѓу секторите, така и меѓу Министерството и базата (давателите на образовни, културни и спортски услуги). Во тој поглед, ќе биде неопходно перманентно следење на реакциите и добивање на повратни реакции на образовните работници, учениците, студентите, граѓаните и сите засегнати странки и партнери, за текот на имплементацијата на Програмата за развој на образованието и севкупните активности на Министерството за образование.

Рекомпонирање на централните образовни институции

Имајќи ја предвид постојната состојба на централните образовни институции, по завршувањето на процесот на децентрализацијата, а во функција на ефикасно управување со промените во сферата на образованието, како и во функција на зголемување на неговиот квалитет, МОН и Владата на Република Македонија ќе преземат мерки за етаблирање на следните образовни институции на државно ниво:

1. Државен просветен инспекторат (ДПИ)
2. Државен испитен центар (ДИЦ)
3. Педагошки завод на РМ (ПЗ) (сегашното Биро за развој на образованието)
4. Центар за средно стручно образование (ЦССО)

Состојба:

- Постои евидентно преклопување на надлежности и неефикасно спроведување на функциите од страна на Бирото за развој на образованието (БРО), Педагошката служба (ПС) и Државниот просветен инспекторат (ДПИ) како органи во состав на Министерството за образование и наука (МОН).
- Надлежностите на БРО не кореспондираат со капацитетите на оваа институција.
- ДПИ не е во состојба да ги извршува интервенциите кои му се дадени во надлежност со постојниот Закон за Државен просветен инспекторат.
- Педагошката служба има само технички надлежности во учебникарството.

Државниот просветен инспекторат (ДПИ) ќе претставува централна образовна институција задолжена за почитување на законитоста во областа на образованието и систематска контрола на квалитетот на образовниот процес. Тоа подразбира институциско евалвирање на образовните институции, но и поединечна евалвација на наставниот и раководниот кадар во функција на обезбедување на квалитет и конкурентност.

За да ја оствари вака очекуваната мисија, во ДПИ ќе бидат ангажирани исклучиво истакнати поединци од правна и педагошка провиниенција. Нивното именување ќе се заснова исклучиво на постигнатите резултати во работата и врз основа на многу строги критериуми кои ќе ги имаат предвид успехот, стажот и препораките од соодветни авторитети. Именувањето на државните советници ќе го врши соодветен државен орган.

Својата работа, а во функција на ефикасност и ефективност, ДПИ ќе ја реализира преку работата на повеќе секторски одделенија лоцирани на национално и локално ниво. Својата функција овие одделенија ќе ја остваруваат преку прецизно дефинирани индикатори со кои ќе се контролираат образовните институции. Овие индикатори целосно ќе кореспондираат со сличните индикатори во Европската унија. Контролата ќе ја спроведуваат тимови составени од државни советници за контрола на законската и нормативната сфера и државни советници за стручна контрола.

ДПИ својата редовна активност на теренот ќе ја остварува врз основа на интерно утврдена динамика, но и вонредно на повик на ПЗ (сегашното БРО) или ДИЦ, на повик на родителскиот совет во училиштата, на повик на локалните власти и други заинтересирани лица кои ќе укажат на присутни неправилности или слаб квалитет во работата на конкретна образовна установа или поединец.

Ингеренциите на ДПИ во контрола на почитување на законитоста во високото образование ќе бидат уредени со посебен закон. Во поглед на контролата на квалитетот, ДПИ нема надлежност во високото образование. Таа функција целосно ќе потпадне во надлежност на Телото за евалвација и акредитација и стручните служби на Министерството за образование и наука.

Државниот испитен центар (ДИЦ) ќе претставува професионално државно тело со правен субјективитет. Тој ќе ја спроведува периодична проверка на знаењата на учениците преку организирањето на завршни испити по четврто и осмо одделение и преку полагањето на државната матура и завршниот стручен испит во средното стручно образование. Овие типови на испити како заеднички именител ја имаат екстерноста, која ќе обезбеди постојана будност кај наставниот и раководниот кадар. Ова особено се однесува на директорите на училиштата кои преку самоевалвацијата ќе треба да ги оневозможат појавите на необјективно оценување, подарување на оценки на крајот на учебната година итн. Транспарентноста во објавувањето на резултатите во голема мера ќе ја зајакне одговорноста на сите чинители во образованието.

Главни атрибути на ДИЦ ќе бидат тајноста и објективноста. Исполнувањето на овие услови бара соодветни кадровски и технички претпоставки. Во ДЦИ ќе бидат ангажирани лица со високи персонални и стручни квалитети. Заради обемот и специфичноста на работите и потребата од тајност и безбедност, ќе се обезбедат и соодветни просторни и технички услови за работа. Тоа подразбира објект со посебен режим на заштита, мини печатница за печатење на верификуваните тестови на знаење, силна информатичка поддршка и др.

Педагошкиот завод на РМ (сегашното Биро за развој на образованието (БРО) ќе претставува државно професионално тело со посебен правен субјективитет и ќе ги преземе надлежностите за развој и унапредување на образованието во државата. Во негова надлежност ќе бидат следните активности во предучилишното, основното и гимназиското образование:

- развој на наставните планови и програми;
- градење и одржување на стандардите на знаење и нормативите и стандардите за ефективно училиште;
- утврдување на концепциите за учебници и методологијата за нивно оценување;
- учество во оценувањето на соодветноста на учебниците и учебните помагала со целите и наставната програма;
- подготовка на програмата за професионален развој на наставниците, градење на програми за воннаставни и воспитни активности на младите во училиштата и училишните домови;
- зајакнување на педагошко-психолошката служба во училиштата, со јасно разграничување на ингеренциите на кадарот и нивно фокусирање во развојната сфера;
- пружање на стручна помош на училиштата во обезбедувањето квалитет соодветен на националните стандарди за квалитет;
- поддршка на проекти кои имаат за цел подобрување на квалитетот во образованието и се во согласност со државните приоритети;
- востановување на систем за хабилитација на наставниот кадар;
- соработка со невладиниот сектор;
- истражувачко - развојната компонента на образованието.

Ваквите обврски, пред Педагошкиот завод на РМ императивно ја наметнуваат потребата од негово екипирање. Во него ќе можат да работат исклучиво докажани педагошки работници кои професионално ќе ја извршуваат својата дејност. Составен дел од ПЗ (сегашното БРО) ќе претставуваат неговите подрачни единици кои ќе имаат статус на меѓуопштински центри за развој и обезбедување на квалитет во образованието.

Центарот за средно стручно образование (ЦССО) ќе ги преземе надлежностите за развој и унапредување на средното стручно образование и обезбедување на квалитет во истото. ЦССО ќе ги фокусира своите активности во зајакнување на вработливоста на младите и на возрасните и создавање на услови за нивна непречена работна и социјална инклузија. Полињата на кои тој ја објективизира својата дејност се средното и постсредното стручно образование и образованието на возрасните. Во рамките на своите надлежности ЦССО ќе ги реализира следниве активности:

- соработка со стопанството, бизнис секторот и невладиниот сектор;
- градење и одржување на стандардите на знаење и нормативите и стандардите за ефективно училиште;
- утврдување на концепциите за учебници и методологијата за нивно оценување;
- учество во оценувањето на соодветноста на учебниците и учебните помагала со целите и наставната програма;
- пружање на стручна помош на училиштата во обезбедувањето на квалитет соодветен на националните стандарди за квалитет;
- изработка на концепции за различните видови на средно и постсредно стручно образование;
- изработка на систем на стручни квалификации;
- изработка на стандарди за занимања;
- дефинирање на подрачјата на трудот, утврдување и предлагање на образовни профили за различни нивоа на стручни квалификации;
- развој и иновирање на наставни планови и програми за ССО и пружање стручна и советодавна помош за нивна имплементација;
- образование и обука на наставниците;
- утврдување на нормативите и стандардите за теоретска и практична настава;
- следење на пазарот на трудот и истражување на образовните потреби;
- професионално информирање и ориентација на младите;
- поддршка на проекти кои имаат за цел унапредување на квалитетот во образованието и се во согласност со државните приоритети;
- образование и обука (преквалификација и реквалификација) на млади и возрасни.

Со оглед на широкиот обем и карактер на активностите што ЦССО ќе ги реализира тој се афирмира себеси како Центар за професионален развој на млади и возрасни и претставува клучна врска меѓу образовните установи и пазарот на трудот. Од аспект на зголемувањето и одржувањето на работните компетенции на младите и возрасните, воспоставувањето на врска со пазарот на трудот и подигањето на компетентноста на работната сила во државата ЦССО ќе има исклучително значење.

* * *

Програмата за развој на образованието во РМ претставува рамка според која ќе се реализираат активностите на Министерството за образование и наука до 2015 година.

Составен дел од оваа Програма се програмите за: предучилишното и основното образование, средното и постсредното образование, високото образование, образованието на возрасните, ИКТ во образованието, финансирањето, легислативата и професионалниот развој.

Програмата за развој ќе се осовременува постојано, без оглед на политичката промена на власта. Програмата за развој на образованието ќе биде обврска за секој граѓанин на Република Македонија.

* * *

Издавач:
**Министерство за образование и наука
на Република Македонија**

* * *

Национална експертска група

**НАЦИОНАЛНА ПРОГРАМА ЗА РАЗВОЈ НА ОБРАЗОВАНИЕТО
ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
2005 - 2015**

* * *

Лектура и коректура:
Сузана Стојковска

* * *

Графичко и техничко уредување:
Бети Ламева

* * *

Дизајн на корица:
Горѓи Филипovski

* * *

Печати:
Херакли Комерц - Битола

* * *

Тираж:
3500 примероци